

Janita Rajala
Sanna Rantalainen

ESIOPETUS LAPSEN SILMIN
Lasten kokemuksia esikoulun käymisestä

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto
2010

ESIOPETUS LAPSEN SILMIN – Lasten kokemuksia esikoulun käymisestä

Rajala, Janita
Rantalainen, Sanna
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto
Marraskuu 2010
Ohjaaja: Rajaniemi, Kari
Sivumäärä: 61
Liitteitä: 5

Asiasanat: esiopetus, esikoululainen, osallisuus, lapsen näkemys

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten esikoululaiset kokevat esikoulun käymisen, mikä heistä on esiopetuksen tarkoitus ja mitä asioita he pitävät esiopetuksessa tärkeinä. Opinnäytetyön tutkimusote on kvalitatiivinen. Tutkimukseen osallistui kaksi esiopetusryhmää, joista toinen sijaitsi koulun ja toinen päiväkodin yhteydessä. Tutkimuksessa käytettiin kahta aineistonkeruumenetelmää. Varsinainen tutkimusaineisto kerättiin esiopetusryhmien lapsilta puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Lisäksi esiopetusryhmien henkilökunnalta kerättiin taustatietoja esiopetusryhmistä kyselylomakkeen avulla.

Tutkimusaineisto analysoitiin teemoittelemalla. Opinnäytetyön teoriaosiossa on tuotu esille aikuisten näkökulmaa esiopetukseen tiivistämällä yleisiä periaatteita, joiden mukaan esiopetusta Suomessa järjestetään. Analyysiosiossa on keskitytty tuomaan esille lasten näkökulmaa.

Tutkimustuloksista käy ilmi, että enemmistö lapsista määrittelee esikoulun tarkoituksen oppimisen kautta. Lapsista suurin osa kertoi oppineensa numeroita ja kirjaimia, muutama oli oppinut lukemaan ja laskemaan. Lisäksi lapset kokivat sosiaalisten taitojensa kehittyneen ja kouluvalmiuksiensa parantuneen. Lapset tulevat mielellään esikouluun. Esikoulun käyminen on mukavaa, koska esikoulussa on kavereita ja siellä saa oppia, leikkiä sekä ulkoilla. Aikuisten määrään esiopetusryhmissä lapset olivat muutamaa lukuun ottamatta tyytyväisiä.

Lapset kokevat esikoulussa niin osallisuutta kuin osattomuuttakin. Molempia ilmenee sekä suhteessa aikuisiin että vertaisryhmässä. Ikävimpänä asiana esikoulussa lapset kokevat kiusaamisen. Kiusaamista esiintyy eri muodoissa: hännääminen, ärsyttämisenä, lyömisenä, ulkona vakoiluna sekä jättämisenä leikkien ulkopuolelle. Opettelun, syömisen, nukkumisen ja ulkoilun lapset mainitsivat sekä mukavien että ikävien asioiden joukossa.

Koulun aloittamiseen suurin osa lapsista suhtautuu positiivisesti ja odottaa sitä innolla. Samalla koulun aloittaminen kuitenkin myös jännittää tai jopa pelottaa. Esikoulun ja koulun välinen yhteistyö on lapsille tärkeää. Mitä tutumpi paikka koulu tutustumiskäyntien ja muun toiminnan kautta lapsille on ja mitä enemmän koulussa on lapsille tuttuja ihmisiä, sitä mukavammalta koulun aloittaminen lapsista tuntuu.

PRE-PRIMARY EDUCATION FROM A CHILD'S POINT OF VIEW – How children experience preschool

Rajala, Janita

Rantalainen, Sanna

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Faculty of Social Services and Health Care, Social pedagogic orientation

November 2010

Supervisor: Rajaniemi, Kari

Number of pages: 61

Appendices: 5

Keywords: pre-primary education, preschool child, participation, child's view

The purpose of the thesis was to define how preschoolers experience pre-primary education, what they consider to be the purpose of it and what aspects of it do they value. The research method employed in the thesis is qualitative. Two separate pre-primary education groups participated in the study. One of the groups is situated in connection to a school while the other one functions in connection to a day-care center. The research employed two data collecting methods: The primary research material was collected by interviewing the preschoolers using a half structured focused interview technique. In addition, background information of the groups was collected by a questionnaire given to the preschool staff.

Research material was analyzed using typcasting method. The theory segment showcases adult point of view toward pre-primary education by summarizing general principals of Finnish preschool education. The analysis segment focuses on a child's perspective.

Results show that majority of children define the purpose of preschool through learning. Most children said they had learned numbers and letters, some had learned to read and count. In addition, children felt their social abilities had developed and they felt more prepared for school. Children enjoy coming to preschool: They consider preschool to be fun because there are friends there and one gets to learn new things, play and spend time outside. Apart from few exceptions the kids were content in the amount of adults present at the education groups.

Preschool children experience both participation and non-participation in both their relationships with adults and amongst their peers. Children felt that bullying was the most regrettable part of the preschool experience. Bullying manifests itself in different forms such as teasing, hitting, irritation, spying or excluding someone from activities. Teaching, eating, sleeping and outdoors activities were mentioned both amongst negative and positive things.

Most of the children view beginning of primary school as something positive and are enthusiastically awaiting it, even though it also causes anxiety and is a little frightening to some. The collaboration between school and preschool is important to the children; they feel the beginning of school will be easier if the school is already familiar through excursions and they have met the staff previously.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	ESIOPETUKSEN MÄÄRITTELYÄ	7
3	ESIOPETUS OSANA VARHAISKASVATUSTA	9
4	ESIOPETUKSEN HISTORIAA	10
4.1	Taustaa.....	10
4.2	Esiopetuksen synty ja kehitys.....	11
4.3	Esiopetus nykyään	14
5	ESIOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET	16
5.1	Yleistä.....	16
5.2	Esiopetuksen tehtäviä ja tavoitteita	17
5.3	Esiopetuksen opetussuunnitelman sisältöalueet	18
5.4	Esiopetuksen opetussuunnitelman laatiminen	19
5.5	Kouluvalmiudet	20
6	ESIKOULUIKÄISEN KEHITYS	21
7	OSALLISUUS	22
7.1	Lapsen osallisuus suhteessa aikuisiin.....	23
7.1.1	Osallisuuden portaat.....	23
7.1.2	Lapsen osallisuus lainsäädännössä.....	25
7.2	Lapsen osallisuus vertaisryhmässä	26
7.3	Lapsen osallisuuden edistäminen, osallistaminen	27
8	LAPSILÄHTÖINEN KASVATUS	29
9	TUTKIMUSASETELMA	30
9.1	Tutkimustehtävä	30
9.2	Tutkimusmenetelmä	31
9.3	Aineistonkeruumenetelmät.....	31
9.3.1	Haastattelu.....	32
9.3.2	Informoitu kysely	33
9.4	Tutkimusprosessin eteneminen	33
9.5	Aineiston analyysi	35
10	TUTKIMUSTULOKSET: ESIOPETUS LAPSEN SILMIN	36
10.1	Esikoulu.....	36

10.1.1	Esikoulun käymisen syitä.....	38
10.1.2	Lasten kokemuksia esikoulun käymisestä	38
10.2	Aikuisten määrä esiopetusryhmissä	40
10.3	Mukavimmat ja ikävimmät asiat esikoulussa.....	42
10.3.1	Lasten mielestä mukavimpia asioita esikoulussa.....	42
10.3.2	Lasten mielestä ikävimpiä asioita esikoulussa.....	43
10.4	Osallisuus ja osattomuus esiopetusryhmissä.....	44
10.4.1	Lasten kokemuksia osallisuudesta suhteessa aikuisiin	45
10.4.2	Lasten kokemuksia osallisuudesta vertaisryhmässä	46
10.4.3	Osallisuuden merkitys lapsille	47
10.5	Esikoululainen ja koulu	48
10.5.1	Koulu lasten näkökulmasta	48
10.5.2	Lasten tuntemuksia koulun aloittamisesta	49
11	YHTEENVETOA JA POHDINTAA	51
12	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	54
13	LOPUKSI.....	56
14	LÄHTEET.....	58
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Esiopetusta on Suomessa tutkittu paljon. Tutkimuksia on kuitenkin tehty lähinnä vain aikuisten näkökulmasta. Niissä tutkimuksissa, joissa esiopetusta on lähestytty lasten näkökulmasta, tutkimusaineisto on yleensä kerätty esiopetusryhmien henkilökunnalta tai lasten huoltajilta. Muutamassa esikouluikäisen oppimista kartoittavassa tutkimuksessa aineisto on kerätty lapsia haastatteleamalla. Lasten kokemusta esiopetuksesta sen sijaan on tutkittu lapsilta itseltään asiasta kysyen Suomessa vasta erittäin vähän.

Suomessa kunnilla on 1.8.2001 lähtien ollut velvollisuus järjestää maksutonta esiopetusta kaikille kunnan alueella asuville lapsille oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna. Esiopetus on vapaaehtoista - lapsen esiopetukseen osallistumisesta päättävät huoltajat. (Opetusministeriö 2004, 6, 26.) Tällä hetkellä jo lähes jokainen lapsi Suomessa osallistuu esiopetukseen (Opetushallitus 2010).

Suomen perustuslain (731/1999) kuudennen pykälän mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lapset viettävät esiopetuksessa ison osan valveillaoloajastaan. Näin ollen esiopetus on mitä suurimmassa määrin lasta koskeva asia. Suomessa esiopetuksesta säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Esiopetus perustuu opetussuunnitelmaan, jonka kunnat laativat esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta (Opetushallitus 2001, 20). Tällä hetkellä esiopetus on uudistuksen edessä, sillä sekä perusopetuslakiin että esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin on tulossa muutoksia (Laki perusopetuksen muuttamisesta 642/2010). Näin ollen lapsen kokemuksen selvittäminen esikoulusta on nyt erittäin ajankohtainen aihe.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esille lasten ääntä. Opinnäytetyössä on lapsia haastatteleamalla pyritty selvittämään, miten lapset kokevat esikoulun käymisen, mikä heistä on esiopetuksen tarkoitus ja mitä asioita he pitävät esiopetuksessa tärkeinä. Opinnäytetyössä ei ole keskitytty mihinkään yksittäiseen osa-

alueeseen esiopetuksessa, vaan tarkoituksena on haastattelujen perusteella muodostaa kokonaiskuva esiopetuksesta lapsen silmin. Yhteensä opinnäytetyötä varten on haastateltu kahtakymmentäyhtä lasta. Opinnäytetyön teoriaosuudessa tuodaan esille aikuisten näkökulmaa esiopetukseen ja tiivistetään periaatteita, joiden mukaan esiopetusta Suomessa tällä hetkellä järjestetään. Analyysiosiossa puheenvuoro annetaan lapsille.

2 ESIOPETUKSEN MÄÄRITTELYÄ

Esiopetusta koskevassa kirjallisuudessa esiopetuksesta tuodaan esille monenlaisia käsityksiä. Esiopetus muun muassa liitetään osaksi lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä ja sen sanotaan olevan osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta tarkastellaan myös suhteessa kouluun, jolloin sen todetaan olevan koulua edeltävä vuosi lapsen elämässä. Esiopetuksen katsotaan jäävän päivähoidon ja koulun välimaastoon. Sen sanotaan olevan yhdistävä tekijä varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen välillä, samoin sillanrakentaja varhaiskasvatuksen, alkuopetuksen ja muun perusopetuksen välillä. Se, millaiseksi esiopetus ymmärretään ja millainen tehtävä sille varhaiskasvatuksessa ja kouluopetuksessa annetaan, on osaltaan sidoksissa esiopetuksen käsitelmäärittelyyn. (Niikko 2001, 26.)

Käsite esiopetus on Suomen päivähoidon historian aikana muotoutunut vähitellen. Suomessa esiopetusta on järjestetty lastentarhatoiminnan alusta alkaen pikkulasten kouluissa ja niin kutsutuissa välitysluokissa. 1960-luvulla 6-vuotiaiden lasten kouluun valmentamista alettiin yleisimmin kutsua esikouluksi. Vastaavasti oppivelvollisuuskoulua edeltänyttä vuotta alettiin nimittää esikouluvuodeksi ja 6-vuotiasta lasta esikoululaiseksi. 1980-luvulla edellä mainituista käsitteistä osittain luovuttiin ja niiden tilalla alettiin käytännön kasvatustyössä käyttää käsitettä esiopetus, jolla haluttiin järjestelmällisyyden sijasta korostaa laajempaa näkemystä oppivelvollisuusikää edeltävästä kasvatuksesta ja opetuksesta. (Brotherus, Hytönen & Krokfors 2002, 27–28.) Virallisesti esiopetuskäsite mainittiin lainsäädän-

nössä kuitenkin ensimmäistä kertaa vasta vuoden 1998 perusopetuslaissa (628/1998), jossa todetaan esiopetuksen olevan osa varhaiskasvatusta, jonka tavoitteena on parantaa lapsen oppimisedellytyksiä.

Yleisesti voidaan todeta, että esiopetus on inhimillistä toimintaa, jonka tarkoituksena on luoda edellytykset lapsen monipuoliselle kehitykselle ja kasvulle eli edistää lapsen oppimisedellytyksiä. Päämäärä toteutuu esiopetuksessa hoidon, kasvatuksen ja opetuksen avulla. Tätä tarkemmin esiopetusta on pyritty määrittelemään esiopetuksen piiriin kuuluvien lasten iän ja esiopetuksen sisällön perusteella. Tällä tavoin on löydetty kolme eri näkökulmaa määrittellä esiopetus. Nämä ovat laaja, keskilaaja ja suppea näkökulma. (Brotherus ym. 2002, 27–32.)

Laajan näkökulman mukaan esiopetuksen ymmärretään tarkoittavan kaikkea alle kouluikäisiin kohdistuvaa kodin ulkopuolista opetusta ja kasvatusta. Tällöin esiopetus nähdään osana päivähoitoa kokonaisvaltaisena päivähoidon arkeen liittyvänä hoito-, kasvatusta- ja opetustoimintana. Laajan näkemyksen mukaan esiopetuksen käsite on vahvasti sidoksissa suomalaiselle päivähoitolle ominaiseen *educare*-malliin, joka tarkoittaa sitä, että saman järjestelmän on tarkoitus sekä opettaa lasta että tarjota hänelle päivähoitopaikka eli toisin sanoen tarjota perheille sosiaalipalvelua. (Brotherus ym. 2002, 27–30; Niikko 2001, 27–29.)

Keskilaajan määritelmän mukaan esiopetuksella tarkoitetaan lähinnä 3-6-vuotiaiden lasten kasvatusta- ja opetustoimintaa. Tämä määritelmä on tullut Suomeen eräistä EU-maista, joissa on jo pitkään ollut käytössä muun muassa preschool- ja förskola-käsitteet. Näillä käsitteillä tarkoitetaan alle kouluikäisille lapsille kolmesta kuuteen ikävuoteen annettavaa opetusta ja kasvatusta. Keskilaajankin määritelmän mukaan esiopetusta on pidetty varhaiskasvatukseen kuuluvana, sisällöllisesti monitahoisena alueena. (Niikko 2001, 28–29.)

Tällä hetkellä esiopetus määritellään useimmiten kuitenkin suppeimman näkemyksen mukaan koskemaan lähinnä vain 6-vuotiaita. Tällöin esiopetuksella tarkoitetaan oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna annettavaa suunnitelmallista opetusta ja kasvatusta, joka liittyy kiinteästi sekä varhaiskasvatukseen että alkuopetukseen. (Opetusministeriö 2004, 15.) Tässä opinnäytetyössä käytettä-

essä sanaa esiopetus tarkoitetaan esiopetusta nimenomaan sen suppeimmassa merkityksessä.

3 ESIOPETUS OSANA VARHAISKASVATUSTA

Varhaiskasvatus on pienten lasten elämänpiirissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus pohjautuu kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin ja kansallisiin säädöksiin, joiden keskeisimpänä lähtökohtana on lapsen ihmisarvo. Suomalaisen varhaiskasvatuksen ydin on hoidon, kasvatuksen ja opetuksen toimiva kokonaisuus. Tärkein tavoite on saada lisättyä lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, mikä puolestaan luo pohjan lapsen oppimiselle, kehitykselle ja viihtymiselle. Turvalliset ihmissuhteet ovat lapsen hyvinvoinnin perusta. Varhaiskasvatuksen pohja annetaan kotona, sillä vanhemmilla on ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu. Kotikasvatuksen tukena ovat yhteiskunnan tuottamat varhaiskasvatuspalvelut. Suomessa varhaiskasvatuksen piiriin lasketaan kuuluvaksi erilaiset alle kouluikäisten palvelut, kuten päivähoito, esiopetus ja erilaiset kerhot. Alle kouluikäisten palveluiden lisäksi varhaiskasvatukseen kuuluu myös esimerkiksi koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta. Varhaiskasvatuspalveluita tuottavat kunnat, seurakunnat, erilaiset järjestöt sekä kolmas sektori. (Alila & Kronqvist 2008, 29; THL 2010.)

4 ESIOPETUKSEN HISTORIAA

4.1 Taustaa

Ennen 1800-lukua Suomi oli lähes puhtaasti maatalousyhteiskunta. Väestön ylivoimainen enemmistö sai elantonsa maa- ja metsätaloudesta, teollisuuden ja palveluiden osuus oli hyvin pieni. (Sulkunen 2003, 128.) Pienten lasten yleisiä päivähoitopaikkoja ei ollut, eikä niille ollut oikeastaan tarvettakaan. Lastenhoito onnistui, vaikka naiset osallistuvat työntekoon täyspäiväisesti siinä missä miehetkin, sillä työtä tehtiin yleensä kodin lähiympäristössä. Tutussa yhteisössä lastenhoito saatiin sujumaan. Lapset kasvoivat ilman erityisasemaa luonnollisena osana yhteisönsä arkea ja osallistuivat työntekoon heti pienestä lähtien vanhempiensa apuna. (Hänninen & Valli 1986, 20.)

1800-luvun puolivälissä Suomi alkoi teollistua erittäin nopeasti ja tilanne muuttui. Tehtaisiin tarvittiin paljon työvoimaa, joten ihmiset muuttivat työn perässä kaupunkiin ja taajamiin. Teollistuminen siirsi perheet uusiin olosuhteisiin ja etäännytti työelämän kodeista. Syntyi heikosti toimeentuleva työväestö. Koska palkat olivat pieniä, piti myös perheen äidin käydä töissä. Vanhempien työskennellessä tehtaissa lapset jäivät turvattomiksi oman onnensa nojaan. Tämä johti siihen, että lapset joko kuljeksivat keskenään kaduilla tai joutuivat tehtaisiin tekemään raskasta jopa 12–16 tunnin työpäivää. Tilanne oli monella tapaa ongelmallinen ja vaati pikaista ratkaisua. Tarve lasten päivähoitolle oli syntynyt. (Hänninen & Valli 1986, 20- 24.)

Teollisuuden myötä muodostunut pienten lasten huono tilanne ei jäänyt ihmisiltä huomaamatta. Yksityiset henkilöt ja yhdistykset ryhtyivät perustamaan pikkulapsille hoitopaikkoja lieventääkseen inhimillistä hätää ja luodakseen lapsille päivittäisen turvapaikan. Erityisesti naiset olivat aktiivisesti huolehtimassa lapsista ja perustamassa heille hoitolaitoksia. Ensimmäinen pikkulastenkoulu avattiin Kokkolassa joulukuussa 1839, minkä jälkeen ympäri Suomea alettiin perustaa erilaisia

lasten päivähuoltoloita, pikkulastenkouluja, lastenseimiä ja asyyleita. (Hänninen & Valli 1986, 20- 24.)

4.2 Esiopetuksen synty ja kehitys

Suomessa esiopetuksen voidaan katsoa syntyneen käsi kädessä lastentarhatoiminnan kanssa, sillä 1840-luvulla perustettuja pikkulastenkouluja pidetään myös esiopetuksen edeltäjinä. Pikkulastenkouluissa oppilaat olivat pääsääntöisesti 4-10-vuotiaita ja edustivat lähinnä alempia yhteiskuntaluokkia, käsityöläisten ja työväestön lapsia. Pikkulastenkouluissa opetettiin uskonnollisten aineiden lisäksi kirjoitusta, lukemista, laskentaa, maantietoa ja käsitöitä. (Niikko 2001, 7.)

1900-luvulla Suomeen levisi Saksassa alkunsa saanut Friedrich Fröbelin lastentarha-aate. Sen esitaistelijoina voidaan pitää Uno Cygnaeusta ja Hanna Rothmania, jotka edistivät työllään lastentarhatoiminnan alkamista ja sen toimintaa Suomessa huimasti. (Brotherus ym. 2002, 13.) Lastentarha-aatteen myötä Suomeen rantautuivat myös Fröbelin lastentarhan ja koulun välille suunnittelemat välitysluokat. Välitysluokat olivat lastentarhojen yhteydessä ja niissä järjestettiin lapsille esiopetusta. Opetuksen pääpaino oli lukemisen, kirjoittamisen ja laskemisen alkeiden opettamisessa, mutta myös laulujen ja leikkien opettaminen kuului välitysluokan tehtäviin. (Niikko 2001, 7-8.)

Alun alkaen esiopetuksen järjestämisen voidaan katsoa lähteneen liikkeelle pikkulastenkouluista ja lastentarhojen välitysluokista, joissa yhtenä keskeisenä kasvatuksen ja opetuksen pääperiaatteena oli lasten opettaminen ja totuttaminen työhön. Varsinainen esiopetuskeskustelu käynnistyi kuitenkin vasta 1920-luvulla kasvatustieteen professori Aukusti Salon esitettyä, että lastentarha ja alkukouluikä kuuluvat toisilleen läheisinä yhteen. Lastentarhat olivat Salon mukaan osoittaneet kasvatusyönsä tuloksellisuuden, jolloin niistä tulisi muodostaa koulutusjärjestelmän ensimmäinen, mutta vapaaehtoinen kouluaste. Yhdistymispyrkimykset raukesivat, koska lastentarha liitettiin vuoden 1925 alussa sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelutoimiston alaisuuteen. Salolla oli kuitenkin voimakas vaikutus alkuopetuksen pedagogiikan muotoutumiselle, sillä Salon vuonna 1935 julkaisemaa *Ala-*

kansakoulun opetussuunnitelmaa käytettiin opettajanvalmistuksessa opetusmateriaalina ja alakansakoulujen opetussuunnitelmana lähes parinkymmenen vuoden ajan. Myös sen ajan ainoat alkuopetuksen ja ympäristöopin didaktiikan oppikirjat olivat Salon käsialaa. (Brotherus ym. 2002, 14–15; Niikko 2001, 8-9; Opetusministeriö 2004, 17.)

Seuraavina vuosikymmeninä esiopetuskeskustelua käytiin lähinnä opetus- ja kasvatusalan ammattilehdissä. 1940-luvun opettajien ammattikirjallisuudessa esiopetuksen järjestämisen vaihtoehtoisina ratkaisuinä esitettiin neljä mallia: 1) Lastentarha kokonaisuudessaan (3-6-vuotiaat) ensimmäiseksi kouluasteeksi. 2) 6-vuotiaille esikoululuokka oppivelvollisuuskouluun. 3) Esiopetus 6-vuotiaille lastentarhaan (=välitysluokka). 4) Esiopetus päiväkotiin koulun vastapainoksi ja lastensuojelun työmuodoksi. (Virtanen 1998, 158.)

Erityisen kiinnostuksen kohteeksi esiopetus nousi uudelleen kuitenkin vasta 1960-luvulla, jolloin Suomessa ryhdyttiin laajaan peruskoulu-uudistukseen. Kuusivuotiaiden lasten opetus- ja kasvatusjärjestelyitä käsiteltiin tuolloin useissa eri komiteoissa, toimikunnissa ja työryhmissä. Peruskoululle katsottiin tarvittavan pohjakoulu, josta alettiin käyttää nimitystä esikoulu. Lakiin koulutusjärjestelmän perusteista (467/1968) sisällytettiin säännös, jonka mukaan kunnan koululaitokseen voi sisältyä myös lastentarha tai sitä vastaavia esiluokkia. (Niikko 2001, 9-10; Opetusministeriö 2004, 17.)

Koulutusjärjestelmälain (467/1968) hyväksymisen jälkeen kysymys esiopetuksen järjestämisestä tuli yhä ajankohtaisemmaksi ja valtiovallan kiinnostus esiopetuksen järjestämisestä kohtaan lisääntyi. 1970-luvulla suomalaisen koulutuspolitiikan yhdeksi päätavoitteeksi nousikin kuusivuotiaiden lasten koko ikäluokan saaminen esiopetukseen koulua edeltävänä vuonna. Esiopetuksen haluttiin olevan kiinteä osa kouluhallinnon alaisuudessa toimivaa peruskoulujärjestelmää. Nämä seikat vaikuttivat merkittävästi myös 1973 säädettyyn päivähoitolakiin, jossa kasvatukselliseksi tavoitteiksi asetettiin lasten kehitys- ja oppimismahdollisuuksien edistäminen. Lopulta koko ikäluokkaa koskevan esikoulun toteuttamista ei kuitenkaan katsottu taloudellisista ja poliittisista syistä mahdolliseksi. (Niikko 2001, 10–13; opetusministeriö 2004, 17.)

1980-luvulla esiopetusta vietiin eteenpäin niin opetussuunnitelmaratkaisuin kuin lainsäädäntökeinoinkin. Vuoden 1984 *Kuusivuotiaiden lasten opetussuunnitelma* määriteltiin, että koulukasvatuksen tuli olla ehjä jatke päivähoidon toiminnalle. Kuusivuotiaiden esiopetuksen katsottiin muodostavan selvän ja joustavan jatkumon varhaislapsuudesta oppivelvollisuusiälle. Esiopetusta ei katsottu voitavan erottaa aikaisempien ikävuosien kokonaisuudesta, mutta sen tuli antaa valmiuksia myös koulua varten. Kuusivuotiaiden lasten esiopetussuunnitelman mukaan esiopetusta tuli järjestää kaikille päiväkodissa oleville 6-vuotiaille lapsille. Lasten viikoittaisen toiminta-ajan tuli olla kaksikymmentä tuntia ja jakaantua viiteen nelituntiseen päivään. Uusien koululakien (peruskoululaki 476/1983 ja peruskouluasetus 718/1984) voimaantulon myötä esiopetusta saatiin antaa myös kouluissa joko yhdysluokissa jos oppilaita oli alle seitsemän tai erillisissä esiluokissa jos oppilaita oli enemmän. (Niikko 2001, 14–15.)

1990-luvun koulutuspolitiikan kehittämisspyrkimyksenä oli esiopetuksen järjestäminen yhtenäisten perusteiden mukaisesti koko kuusivuotiaiden ikäluokalle joko päiväkodissa tai koulun esiopetusryhmässä. Periaate sisältyi Valtioneuvoston joulukuussa 1995 hyväksymään kehittämissuunnitelmaan. Esiopetuksen kehittämisen kannalta merkittävää oli, että vuoden 1991 päivähoitolain muutoksen (Laki päivähoitolain muuttumisesta 630/1991) myötä jokaiselle alle kouluikäiselle, myös kuusivuotiaille, taattiin subjektiivinen oikeus päivähoitoon. Vuonna 1995 opetusministeriö asetti toimikunnan, jonka tehtävänä oli selvittää koulutusta koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen toteuttamisen edellytyksiä. Ehdotuksen perusteluissa toimikunta esitti lapsille oikeutta vuoden mittaiseen maksuttomaan esiopetukseen ennen oppivelvollisuuden alkua. Lapsen esiopetukseen osallistumisesta päättäisi lapsen huoltaja. Esiopetusta voitaisiin järjestää kunnan päätöksen mukaan joko kouluissa tai päivähoidon yhteydessä. Opetusministeriö antaisi tarkemmat esiopetusta koskevat määräykset ja opetushallitus vahvistaisi esiopetusta varten valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet. (Niikko 2001, 15–17; Opetusministeriö 2004, 17–18.)

Opetusministeriön asettama työryhmä jätti ehdotuksensa hallitukselle heinäkuussa 1999. Hallituksen esitys esiopetusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 91/1999)

annettiin 6. lokakuuta 1999, minkä jälkeen esiopetusta koskeva lainsäädäntö tuli voimaan kahdessa vaiheessa. Vuoden 2000 elokuun alusta kunnilla on ollut mahdollisuus järjestää ilman opetusministeriön lupaa perusopetuslaissa tarkoitettua esiopetusta ja saada siihen valtionosuutta opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (635/1999) perusteella. Kuntien velvollisuus esiopetuksen järjestämiseen sekä lasten subjektiivinen oikeus maksuttomaan esiopetukseen tulivat voimaan 1.8.2001. Poikkeuksena pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevat oppilaat, joille kunta oli ollut velvollinen järjestämään esiopetusta jo vuodesta 1999. (Niikko 2001, 16–17; Opetusministeriö 2004, 18.)

1.8.2001 voimaan astuneen lain myötä vanhemmat ovat ahkerasti hyödyntäneet lastensa mahdollisuutta maksuttomaan esiopetukseen. Kun vuonna 1999 78 % kuusivuotiasta lapsista osallistui esiopetukseen, oli vastaava luku vuonna 2004 jo 96 %. Huimasti nousseeseen lukuun vaikuttaa osaltaan myös 1.8.2004 voimaantullut koulumatkaetua koskeva säännös, joka on parantanut kaikkien lasten mahdollisuutta osallistua esiopetukseen. Vuonna 2004 79 % lapsista osallistui päivähoidossa järjestettävään esiopetukseen ja 21 % koulussa järjestettävään esiopetukseen. (Niikko 2001, 19; Opetusministeriö 2004, 6.)

4.3 Esiopetus nykyään

Tällä hetkellä jo lähes jokainen esiopetukseen oikeutettu lapsi Suomessa osallistuu esiopetukseen (Opetushallitus 2010). Esiopetuksesta säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Jos esiopetusta järjestetään päivähoitopaikassa, sovelletaan lisäksi lakia lasten päivähoidosta (1973/36), jollei perusopetuslaissa toisin säädetä. Tässä osiossa keskitytään kertomaan yleisopetuksessa oleville lapsille järjestettävästä esiopetuksesta. Erityislasten ja pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvien lasten esiopetuksesta ja siihen liittyvistä etuuksista säädetään perusopetuslaissa erikseen.

Suomen voimassa olevan lainsäädännön mukaan kunta on velvollinen järjestämään maksutonta esiopetusta alueellaan asuville lapsille oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, jona lapsi täyttää

seitsemän vuotta. Esiopetus kestää yhden vuoden ja lapsen esiopetukseen osallistumisesta päättävät lapsen huoltajat. Esiopetusta täytyy antaa vähintään 700 tuntia vuodessa niin, että varsinaiseen opetukseen käytetään tuntia kohden vähintään 45 minuuttia. Opetukseen käytettävä aika tulee jakaa tarkoituksenmukaisiksi opetusjaksoiksi ja esiopetuksessa olevan lapsen työpäivään saa kuulua enintään viisi opetustuntia. Opetuskielen tulee olla oppilaan oma kieli, jolla kunta on velvollinen järjestämään opetusta. Opetuksen edellyttämät oppikirjat, muu oppimateriaali sekä työvälineet ovat lapselle maksuttomia. Lapsella on myös jokaisena työpäivänä oikeus tarkoituksenmukaisesti järjestettyyn, ohjattuun ja täysipainoiseen maksutomaan ateriaan. (Opetusministeriö 2004, 23–24, 26.)

Esiopetuksen opetusryhmät muodostetaan pääsääntöisesti vuosiluokittain. Jos opetuksen tarkoituksenmukainen järjestäminen sitä edellyttää, eri vuosiluokkien oppilaita sekä esi- ja lisäopetuksen oppilaita voidaan kuitenkin opettaa samassa opetusryhmässä tai antaa opetusta yhdessä muun koulun tai oppilaitoksen oppilaiden kanssa. Opetusministeriön suosituksen mukaan esiopetuksen opetusryhmään saa kuulua pääsääntöisesti enintään kolmesta lasta. Jos esiopetusta antavan opettajan ohella ryhmän työskentelyyn osallistuu enemmän aikaa koulunkäyntiavustaja, lastenhoitaja tai muu tehtävään soveltuva ammatillisen koulutuksen suorittanut henkilö, opetusryhmän enimmäiskoko voi olla enintään kaksikymmentä lasta. Opetusryhmän enimmäiskoko voidaan väliaikaisesti ylittää, jos se on opetuksen luonteen, opetuksessa käytettävän työskentelytavan tai jonkin pakottavan syyn takia perusteltua, eikä järjestely vaaranna opetuksen tavoitteiden saavuttamista. (Opetusministeriö 2004, 23–24.)

Esiopetusta on kelpoinen antamaan henkilö, joka on suorittanut kasvatustieteellisen alan tutkinnoista ja opettajankoulutuksesta annetun asetuksen (576/1995) 11§:n mukaisen kandidaatin tutkinnon tai on suorittanut lastentarhanopettajan tutkinnon. Myös sosiaalikasvattaja, sosiaalialan ohjaaja ja sosionomi ovat kelpoisia antamaan esiopetusta asetuksessa säädetyin opintoja ja työkokemusta koskevin edellytyksin. Kun esiopetusta järjestetään päivähoitopaikassa, jossa lapsi on koko päivän, tulee seitsemää yli kolmevuotiasta lasta kohden olla yksi kasvatusvastuussa oleva henkilö. Kun esiopetusta järjestetään päivähoitossa vain esiopetukseen

osallistuville lapsille, voi ryhmässä olla yhtä kasvattajaa kohden enintään kolme-toista lasta. (Opetusministeriö 2004, 24, 28.)

Esiopetus tulee kunnassa järjestää niin, että oppilaiden matkat ovat asutus, opetuksen järjestämipaikkojen sijainti ja liikenneyhteydet huomioon ottaen mahdollisimman turvallisia ja lyhyitä. Lisäksi pitää huomioida se, että esiopetukseen osallistuvilla lapsilla tulee olla mahdollisuus käyttää päivähoitopalveluita. Jos lapsen matka kotoa esiopetukseen tai päivähoidosta esiopetukseen on yli viisi kilometriä, lapsella on oikeus maksuttomaan kuljetukseen kotoa suoraan esiopetukseen tai päivähoidosta esiopetukseen ja esiopetuksesta kotiin tai päivähoitoon. Lapsella on oikeus maksuttomaan kuljetukseen myös silloin, kun edellä tarkoitettu matka muodostuu lapsen ikä ja muut olosuhteet huomioon ottaen liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi. Maksuttoman kuljetuksen vaihtoehtona on lapsen kuljettamista tai saattamista varten myönnetty riittävä avustus. (Opetusministeriö 2004, 27.)

5 ESIOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET

5.1 Yleistä

Valtakunnallinen *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000* esittelee yleisellä tasolla ne pedagogiset linjaukset, joiden varaan yksityiskohtaisempia opetussuunnitelmia ja oppimisympäristöjä lähdetään paikallisesti suunnittelemaan. *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa* esiopetuksen yhdeksi keskeiseksi tehtäväksi määritellään lapsen monipuolisen kasvun, kehityksen sekä oppimisen tukeminen ja edistäminen. (Aho 2001, 7.) Esikouluikäisen lapsen kehityksestä kerrotaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on selvennetty esiopetuksen tehtävää ja yleisiä tavoitteita sekä esiopetuksen toteuttamista ja sisältöalueita. *Esiopetu-*

tuksen opetussuunnitelman perusteet sisältää tietoa myös erityistä tukea tarvitsevien sekä eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien lasten esiopetuksesta ja erityisiin pedagogisiin periaatteisiin perustuvasta esiopetuksesta. Lisäksi kuntakohtaisen esiopetuksen opetussuunnitelman laatimisesta on oma lukunsa. Niin *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa* kuin kasvatuksessa ylipäätään tärkeässä roolissa ovat sekä lapsilähtöisyys että lapsen yksilöllisyys. Lapsilähtöisyydestä on kerrottu enemmän luvussa 8. Yksilöllisyyden lisäksi myös lasten yhteisöllisyys nähdään tärkeänä: lasten pitää sekä kyetä toimimaan ryhmässä että oppia ottamaan toiset lapset huomioon. (Hytönen 1997, 195–197; Opetushallitus 2000, 5-6.)

5.2 Esiopetuksen tehtäviä ja tavoitteita

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus muodostavat yhdessä perusopetuksen kanssa lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Esiopetuksen järjestämisessä tulee ottaa huomioon sekä varhaiskasvatuksen että perusopetuksen keskeiset tavoitteet ja sisällöt. (Opetusministeriö 2004, 22–23.) Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen suotuisia kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä auttaa niiden luomisessa. Esiopetuksessa tuetaan ja seurataan lapsen fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista kehitystä. Lisäksi pyritään ennaltaehkäisemään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia. (Opetushallitus 2000, 7.)

Tärkeää on sekä vahvistaa lapsen tervettä itsetuntoa positiivisten oppimiskokemusten avulla että tarjota mahdollisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen. Myös lapsen kokemusmaailmaa rikastutetaan. Yhtenä esiopetuksen tavoitteena on saada lapsi omaksumaan perustietoja, -taitoja ja -valmiuksia oppimisen eri alueilta kehitystasonsa ja edellytystensä mukaisesti. Leikin kautta oppiminen on keskeisessä asemassa. (Opetushallitus 2000, 7-8.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin tehdyssä muutoksessa (määräys OPH 42/011/2003) korostetaan kodin ja esiopetuksen välistä vuorovaikutusta. Esiopetuksen henkilöstön tehtävänä on tukea kodin kasvatustyötä. Lapsen viihty-

vyyden, kasvamisen ja oppimisen kannalta on tärkeää saada aikaan luottamuksellinen yhteys lapsen vanhempien ja esiopetuksen henkilöstön välille. (Opetusministeriö 2004, 22.)

5.3 Esiopetuksen opetussuunnitelman sisältöalueet

Esiopetus jakaantuu seitsemään keskeiseen sisältöalueeseen, joista yksi on kieli ja vuorovaikutus. Kieli ja vuorovaikutus muodostavat perustan monille muille sisältöalueille. (Gustafsson & Kankaanranta 2005, 77.) Kieli on lapsen ajattelun ja ilmaisun väline. Esiopetuksessa pitää tukea lapsen ajattelun, tunteiden, sosiaalisuuden ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä oppimista erityisesti kielen avulla. Näin lapsen tunne-elämä, luovuus ja itsetunto vahvistuvat. Esiopetuksessa luodaan pohjaa luku- ja kirjoitustaidon oppimiselle. Jotta lapsi voisi oppia luku- ja kirjoitustaidon alkeita, hänen on saatava kuunnella ja tulla kuulluksi. Hänen kanssaan on keskusteltava, hänellä on oltava mahdollisuus kysyä ja saada kysymyksiinsä vastauksia. Lapsen on myös saatava kokemuksia siitä, että puhuttu kieli voidaan muuttaa kirjoitetuksi ja kirjoitettu kieli puheeksi sekä aikuisen antaman mallin että omien yritystensä avulla. (Opetushallitus 2000, 10–11.)

Toinen sisältöalue esiopetuksessa on matematiikka. Esiopetuksessa luodaan ja vahvistetaan pohjaa matematiikan oppimiselle. Lasta muun muassa ohjataan kiinnittämään huomiota luonnollisissa arkipäivän tilanteissa esiintyviin matemaattisiin ilmiöihin. Matematiikan oppiminen edellyttää käsitteiden ymmärtämistä. Esiopetuksessa on erityisen tärkeää kehittää lapsen keskittymistä, kuuntelemista, kommunikointia ja ajattelun taitoja. (Opetushallitus 2000, 11–12.)

Etiikka ja katsomus muodostavat kolmannen esiopetuksen sisältöalueen. Eettinen kasvatusta liitetään esiopetuksen eri tilanteisiin ja sitä käsitellään lasten kanssa keskustellen tai roolileikkejä käyttäen. Näin kehitetään lasten eettistä ajattelua. Uskontokasvatuksen tavoitteena puolestaan on mahdollisuus kohdata uskontoon liittyviä asioita ja antaa mahdollisuus tutustua oman uskonnon keskeisiin sisältöihin. (Opetushallitus 2000, 12.)

Neljäs esiopetuksen sisältöalue on ympäristö- ja luonnontieto, joka auttaa lasta ymmärtämään ympäristöään sekä vahvistamaan elämyksellistä suhdetta luontoon ja muuhun ympäristöön. Lapsi oppii kuvailemaan, vertailemaan, luokittelemaan ja järjestämään havaintojen avulla saatuja tietoja sekä esittämään näille perusteluja. (Opetushallitus 2000, 13.)

Viides sisältöalue on terveys. Esiopetuksessa edistetään lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista terveyttä, kasvua ja kehitystä. Lasta ohjataan huolehtimaan terveydestään ja päivittäisestä henkilökohtaisesta hygieniastaan. Lapsen terveellisiä ruokailutottumuksia tuetaan. Toiminnalla ja tapakasvatuksella lasta ohjataan myönteisiin ihmissuhteisiin. Lapsen kasvua ja kehitystä tuetaan huolehtimalla työn, levon ja virkistyksen välisestä tasapainosta. (Opetushallitus 2000, 14.)

Kuudes esiopetuksen sisältöalue on fyysinen ja motorinen kehitys. Esiopetuksessa harjaannutetaan liikkumisen ja leikin avulla lapsen fyysistä ja motorista kehitystä. Myös lapsen hienomotoriikka, kädentaidot sekä käden ja silmän yhteistyö kehittyvät arkipäivän toiminnoissa. Ohjatun liikunnan lisäksi lapsella on mahdollisuus omaehtoiseen liikuntaan ja leikkiin. Lasta tuetaan toimimaan sekä omaehtoisesti ja aloitteellisesti että yhteistoiminnallisesti ryhmässä. (Opetushallitus 2000, 14.)

Seitsemännen esiopetuksen sisältöalueen muodostavat taide ja kulttuuri. Esiopetuksen tarkoituksena on luoda lapselle musiikki- ja taidekokemuksia sekä harjaannuttaa lapsen mielikuvitusta ja itseilmaisua muun muassa draamaharjoitusten ja esineiden muovaamisen avulla. Lasta ohjataan pitkäjänteiseen taiteelliseen työskentelyyn. Lapselle tarjotaan tilaisuus tutustua viestintävälineisiin ja harjoitella niiden käyttöä. Myös lapsen oman kulttuurisen identiteetin vahvistumista tuetaan. (Opetushallitus 2000, 15.)

5.4 Esiopetuksen opetussuunnitelman laatiminen

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on normi, jonka pohjalta kunnat laativat paikalliset opetussuunnitelmat. Paikallisissa opetussuunnitelmissa tarkennetaan *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa* määritellyjä tavoitteita ja sisäl-

töjä, joiden pohjalta luodaan toiminnallisia kokonaisuuksia. Lisäksi paikallisissa opetussuunnitelmissa tulee ottaa huomioon kunnan omaleimaisuus sekä kuntakohtaiset lapsia ja koulutusta koskevat päätökset. (Opetushallitus 2000, 20–21.)

Esiopetuksen kuntakohtainen opetussuunnitelma muodostaa esiopetuksen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin keskeisen perustan. Opetussuunnitelmasta on käytävä ilmi keskeiset opetusta koskevat ratkaisut siten, että se antaa yhtenäisen perustan opetuksen toteuttamiselle ja palvelee koko opetushenkilöstöä, myös mahdollisia uusia työntekijöitä. Opetussuunnitelmaa täydennetään vuosittain laadittavalla hallinnollisella suunnitelmalla, jossa määrätään muun muassa opetuksen yleisestä järjestämisestä ja opetustuokioista. (Högström & Saloranta 2001, 10–11.)

5.5 Kouluvalmiudet

Esiopetuksen yhtenä tavoitteena on valmentaa lasta myöhempää opetusta varten (Hakkarainen 2002, 66). Kuten jo edellä mainittiin, yksi esiopetuksen tarkoituksista on saada lapsi omaksumaan perustietoja, -taitoja ja -valmiuksia oppimisen eri alueilta kehitystasonsa ja edellytystensä mukaisesti (Opetushallitus 2000, 7-8). Kouluvalmiuksilla tarkoitetaan yleensä sellaisia valmiuksia, joita lapsella tulisi olla hänen aloittaessaan peruskoulun. Esiopetuksen yhtenä tehtävänä on tasoittaa kouluvalmiuksissa havaittuja eroja, koska niillä on todettu olevan yhteys lapsen oppimisen edellytyksiin ja siten niiden voidaan olettaa olevan yhteydessä myös lapsen myöhempään koulumenestykseen. (Opetusministeriö 2004, 21.)

Käsitteen kouluvalmiudet merkitys on vaihdellut jonkin verran eri aikakausina. Nykyään valmiudet ryhmitellään tavallisesti viiteen eri luokkaan, joista ensimmäisenä on somaattinen ja fyysinen valmius. Sillä tarkoitetaan sitä, että lapsi selviytyy fyysisesti ja somaattisesti esimerkiksi koulupäivän aiheuttamasta rasituksesta. Toisena on motorinen valmius, joka edellyttää lapselta esimerkiksi riittävää silmän ja käden yhteistyötä luku- ja kirjoitusharjoituksiin. Älyllinen valmius tulee kolmantena ja se edellyttää lapselta muun muassa riittävää sanavarastoa ja kykyä ymmärtää opettajan ja oppikirjojen kieltä. Neljäntenä on tunne-elämän valmius,

joka edellyttää lapselta pettymystensietokykyä ja alkavaa itsenäisyyttä. Viides ja viimeinen valmiuksista on sosiaalinen valmius, joka ilmenee esimerkiksi lapsen kykyinä noudattaa yhteisiä sovittuja sääntöjä ja sopeutumisena ryhmätilanteisiin. (Opetusministeriö 2004, 21.)

6 ESIKOULUIKÄISEN KEHITYS

Esikouluikäisen lapsen kehityksessä tapahtuu suuria muutoksia ja monet taidot kehittyvät nopeaa tahtia juuri esikouluikäisessä. Esikouluikäisessä lapsi harjoittelee erityisesti käden taitoja, asioiden hahmottamista ja itseilmaisua. Ikäkauteen ajoittuu usein myös kasvupyrähdys, joka saattaa tehdä lapsesta aiempaa kömpelömmän. Suurimman kasvupyrähdyksen lopulla varsinkin lapsen motoriset taidot alkavat kehittyä huimasti. Esikouluikäisessä alkaa kehittyä myös silmän ja käden yhteistyö, joka on välttämätön taito kirjoittamisen oppimisessa. Esikoululainen harjoittelee muitakin koulussa tarvittavia taitoja muun muassa piirtämällä, muovaamalla, rakentamalla ja askartelemalla. (Pajanen 2006.)

Yksi tapa tarkastella esikouluikäisen lapsen kehitystä on Jean Piaget'n 1900-luvun alkupuolelta peräsin oleva teoria lapsen ajattelun kehityksestä. Vaikka teoriaa on kritisoitu paljon, se on silti edelleen toimiva tapa hahmottaa lapsen ajattelun kehitystä. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 34.) Piaget'n teoria on vaikuttanut monissa maissa varhaiskasvatusta ohjaaviin opetussuunnitelmiin niin päiväkodeissa kuin kouluissakin. Opetussuunnitelmissa on korostettu erityisesti lapsen aktiivisuutta oppijana ja lapsen kehitysvaiheen mukaista opettamista. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 175.)

Lapsen kognitiivisen kehityksen keskeisenä tunnusmerkkinä esikouluikäisen lopulla on pidetty konkreettisten operaatioiden hallitsemista. Piaget'n mukaan tälle ajattelun kehityksen vaiheelle on keskeistä lapsen kyky vapautua välittömistä havainnoista päättelyyn avulla, joka perustuu kykyyn kuvitella ulkoisen konkreettisen

tuen varassa erilaisia operaatioita. Tästä esimerkkinä se, että lapsi pystyy päättämään erimuotoisissa laseissa olevan yhtä paljon nestettä, vaikka nesteiden pinta olisikin eri korkeudella. (Ahonen, Lamminmäki, Närhi & Räsänen 2008, 169.)

Metakognitioiden kehittämisessä on kyse siitä, että lapsen tietoisuus omista kognitiivisista toiminnoistaan herää. Muistin alueella tämä kehitys on hyvin havaittavissa 5-7 vuoden iässä. Tällöin lapsen kyky havaita muistamista auttavia asioita alkaa kasvaa selvästi. Esikouluikäinen lapsi alkaa kiinnostua aktiivisesti omista taidoistaan suhteessa muihin lapsiin ja uusien asioiden oppiminen tuntuu entistä kiinnostavammalta. Myös lapsen minäkäsitys itsestään oppijana muotoutuu voimakkaasti 5-8 ikävuoden välillä. (Ahonen ym. 2008, 169–171.)

Esikoulun aloittamisen myötä lapsen kaveripiiri usein kasvaa ja kaverit alkavat tulla entistä tärkeämmiksi. Esikouluikään liittyy paljon kilpailua ja lapsen epävarmuus saattaa kasvaa. Kilpailua voi esiintyä myös kavereiden kesken. Varsinkin esikouluikäisen lopulla itsenäistymistä aletaan harjoitella, joskin lapsella tulisi edelleen aina olla mahdollisuus turvautua aikuiseen. (Pajanen 2006.) Esikouluikään ajoittuu tärkeä kielellisen kehityksen murros, kun siirrytään puhutun kielen maailmasta kirjoitetun kielen maailmaan. Esiopetuksen tehtävänä ei kuitenkaan ole opettaa lasta lukemaan, vaan antaa lapselle lukemis- ja kirjoitusvalmiuksia hänen siirtyessään kouluun. (Gustafsson, Pennala & Leiwo 2005, 93.)

7 OSALLISUUS

Osallisuudella tarkoitetaan yhteisöön liittymistä, siihen kuulumista sekä mahdollisuutta vaikuttaa sen toimintaan. Tämän mahdollisuuden toteutuminen edellyttää vastavuoroista toimintaa yhteisöltä ja yksilöltä: yhteisön on sallittava yksilön osallistuminen yhteisön toimintaa koskeviin päätöksiin, toisaalta yksilön on pyrittävä aktiivisesti mukaan päätöksentekoon. (Oranen 2008, 9.) Osallisuuden käsitteeseen kuuluu, että yksilöiden pääseminen mukaan yhteiseen päätöksentekoon nähdään itseisarvona. Voidaan siis puhua tietynlaisesta vallan uusjaosta, jossa pyritään

turvaamaan se, että tavalliset kansalaiset voivat ruohonjuuritasolta käsin vaikuttaa laajempiin kokonaisuuksiin. (Yeung 2002, 77.) Ruohonjuuritason vaikutusmahdollisuudet parantavat mahdollisuutta, että ketään ei syrjitä, eikä keltään evätä hänelle kuuluvia perusoikeuksia. Ruohonjuuritason toiminnan tulisi olla vapaaehtoista, läpinäkyvää ja avointa, jotta se täyttäisi tarkoituksensa. (Unicef 2003, 77.) Oikeus olla osallistumatta kuuluu myös osallisuuteen ja joskus osallistumattomuus voi olla vahvaa vaikuttamista (Oranen 2008, 9).

Osallisuuden vastakohtina voidaan nähdä osattomuus, välinpitämättömyys, syrjäytyminen ja vieraantuminen. Osallisuuden käsite hahmottuu siis myös vastakohtiensa kautta. Osallisuuden lisäämisellä pyritään poistamaan sen vastakohtia, jotka koetaan yleensä kielteisiksi ilmiöiksi. Osallisuuden edistäminen on siis arvovalinta. (Kiilakoski 2008, 10–11.) Vertaisryhmästä syrjäytyminen on vakava uhka lapsen kehitykselle, sillä se vaikeuttaa lapsen sosiaalista, emotionaalista ja kognitiivista kehitystä (Laine 2002, 16–17). Pitkään yksinäisyyttä tuntenut lapsi tarvitsee aikuisen apua tilanteen selvittämiseen. Lapsesta yksinolo voi tuntua myös kiusaamiselta. (Peltonen 2004, 29, 37–39.)

Osallisuus on laaja käsite, jonka tarkka merkitys vaihtelee tilannesidonnaisesti sen mukaan, missä kontekstissa sitä käytetään (Kiilakoski 2008, 10–11). Tässä yhteydessä ollaan kiinnostuneita lapsen osallisuudesta suhteessa aikuisiin ja hänen omaan elämäänsä liittyvään päätöksentekoon sekä toisaalta siitä, miten lapsi koee osallisuutta tai osattomuutta ikätoveriensa joukossa.

7.1 Lapsen osallisuus suhteessa aikuisiin

7.1.1 Osallisuuden portaat

Osallisuuden toteutumista havainnollistetaan usein porrastai tikapuumalleilla, jotka kuvaavat osallisuutta suhteessa valtaan. Malleissa yksilö sijoittuu portaiden jollekin askelmalle. Sijainti kuvaa hänen vaikutusmahdollisuuksiaan: mitä ylempanä yksilö sijaitsee, sitä enemmän hänellä on valtaa. Porrasmalleissa on tausta-

oletuksena, että yksilön osallisuus lisääntyy samassa suhteessa hänen valtansa kanssa, eli portaiden alapäässä osallisuutta on vähän ja yläpäässä runsaasti. Kun kiinnostuksen kohteena ovat lapset tai nuoret, tarkastellaan mallin avulla yleensä heidän suhdettaan aikuisten käyttämään valtaan. (Oranen 2008, 9).

Eräs esimerkki porrasmallista on Shierin malli (Taulukko 1), jossa on viisi lasten osallisuuden tasoa. Mallin avulla tarkastellaan sitä, kuinka paljon lapsilla on valtaa suhteessa aikuisiin eli kuinka osallisia lapset ovat. Ensimmäisellä portaalla lapsia kuunnellaan, toisella heitä tuetaan mielipiteidensä ilmaisemisessa, kolmannella heidän näkemyksiään kuunnellaan, neljännellä lapset otetaan mukaan päätöksentekoon ja viidennellä heidän kanssaan jaetaan valtaa ja vastuuta. Osallisuuden tasojen lisäksi mallissa tarkastellaan niitä valmiuksia, mahdollisuuksia ja velvoitteita, joita lasten kanssa työskentelevien aikuisten on kullakin tasolla otettava huomioon. Suomen lainsäädäntö ja lapsen oikeuksien sopimus edellyttävät lapsen osallisuuden huomioimista vähintään kolmen ensimmäisen askelman verran. (Oranen 2008, 10).

Taulukko 1. Osallisuus: valmiudet, mahdollisuudet ja velvoitteet Shieria (2001, 108–109) ja Orasta mukailleen (2008, 10).

Osallisuuden tasot	Valmiudet	Mahdollisuudet	Velvoitteet
5. Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta	Oletko valmis jakamaan aikuisen valtaasi lasten kanssa?	Ovatko rakenteet (esim. lainsäädäntö tai yleiset käytännöt) sellaisia, että ne mahdollistavat aikuisten ja lasten välisen vallanjaon?	Velvoittavatko rakenteet vallanjaon?
4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon	Oletko valmis antamaan lasten osallistua päätöksentekoprosesseihin?	Onko olemassa rakenteita, jotka mahdollistavat lapsen osallistumisen?	Määräävätkö rakenteet ottamaan lapset mukaan päätöksentekoon?
3. Lasten näkemykset otetaan huomioon	Oletko valmis ottamaan lasten ajatukset vakavasti?	Onko päätöksentekoprosessisi sellainen, että lasten näkemykset voivat tulla otetuiksi huomioon?	Lapsen oikeuksien sopimus Lastensuojelulaki (471/2007,20.§)
2. Lasten mielipiteiden ilmaisemista tuetaan	Oletko valmis tukemaan lasten mielipiteiden ilmaisua?	Onko sinulla ideoita, miten auttaa ja rohkaista lapsia ilmaisemaan mielipiteensä?	Lastensuojelulaki perusteluineen (HE 252/2006)
1. Lapsia kuunnellaan	Oletko valmis kuuntelemaan, mitä lapset sanovat?	Onko työtapasi sellainen, että lasten kuuntelu on mahdollista?	Lastensuojelulaki (471/2007,5.§)

Osallisuuden tikapuu- ja porrasmalleja on kritisoitu siitä, että ne saattavat ohjata kaavamaiseen ajattelumalliin, jossa tavoitellaan kiipeämistä mahdollisimman korkealle ja petytään, kun se ei syystä tai toisesta onnistu. Osallisuus voi kuitenkin toteutua eri tavoin aikuisten ja lasten yhteisessä toiminnassa riippuen siitä, mikä on mahdollista ja tarkoituksenmukaista organisaation ja lasten kannalta. (Oranen 2009.) Tärkeintä on lapsen oma kokemus siitä, että hän on ollut osallisena vaikuttamassa häntä koskeviin asioihin. Mikäli lapselle ei synny kokemusta siitä, että hänelle tärkeät asiat ovat tulleet kuulluiksi ja niillä on ollut merkitystä, ei voida puhua osallisuuden toteutumisesta. (Oranen 2008, 9.)

7.1.2 Lapsen osallisuus lainsäädännössä

Suomi on tunnustanut YK:n toisen asuinyhdyskuntakonferenssin loppuasiakirjassa lapset oman elämänsä toimijoiksi, joita on kuunneltava päätöksenteossa. Lasten tarpeet on otettava huomioon lasten asuin- ja elinympäristöstä tehtävissä suunnitelmissa ja päätöksissä. (Ulkoasiainministeriö 1998, 8.) Lapsen osallisuus häneen itseensä liittyvässä päätöksenteossa tarkoittaa sitä, että lapsi saa olla mukana hänen oman etunsa turvaamiseksi tehtävän työn kaikilla tasoilla – määrittelemässä, millaista työtä tulisi tehdä sekä vaikuttamassa niin työn toteutukseen kuin arviointiin. Lapsen osallisuus koostuu mahdollisuuksista saada tietoa itseään koskevista suunnitelmista, päätöksistä ja toimenpiteistä sekä niiden perusteluista. Osallisuuteen kuuluu olennaisesti myös se, että lapsi voi vaikuttaa näihin asioihin. (Oranen 2009.)

Lasten asioita käsitteleviä viranomaisia velvoittaa lasten osallisuuden huomioimiseen kansainvälisten sopimusten ohella kansallinen lainsäädäntö. Voimassaolevan lastensuojelulain yhtenä keskeisenä periaatteena on parantaa entisestään lapsen osallistumismahdollisuuksia itseään koskevassa päätöksenteossa. Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan lapsen osallisuutta on lakiteitse pyritty vahvistamaan pitkällä aikavälillä. Nykyisessä laissa pyritään turvaamaan entistä paremmin myös pienten lasten mahdollisuus vaikuttaa omien asioidensa käsittelyyn. Lain perusteissa mainitaan, että lapsen mielipiteen selvittäminen ja huomiointi heti lasten-

suojelutoimien alkuvaiheessa on lapsen kannalta merkityksellisempää kuin pelkkä muodollinen muutoksenhakuoikeus. (Paunio 2009.)

Lapsen osallisuus näkyy siten, että lapsen annetaan aidosti osallistua eikä hän ole itseään koskevissa asioissa pelkkä ulkopuolinen ratkaisujen ja toimenpiteiden kohde. Lapsen mukaan ottaminen hänelle tärkeiden yhteisöjen toimintaan on keskeistä hänen identiteettinsä rakentumisen kannalta. Voidaan ajatella, että osallisuuden kautta lapsi oppii olemaan ja elämään yhdessä toisten ihmisten kanssa. (Oranen 2009.) Juuri yhdessä elämisen kokemus liittyy kiinteästi osallisuuteen – pelkkä lapsen mielipiteiden selvittäminen ei ole osallisuuden toteuttamista. Osallisuuden perustana on, että lapsi kokee olevansa turvassa ja tulevansa kohdatuksi ja että hänen tarpeensa tulevat tyydytetyiksi. (Lapsiasiavaltuutettu 2009.)

7.2 Lapsen osallisuus vertaisryhmässä

Lapsen sosiaalisia suhteita toisiin, suunnilleen samanikäisiin ja kehitykseltään samantasoisiin lapsiin kutsutaan vertaissuhteiksi. Tyypillisiä esimerkkejä lasten vertaisryhmistä ovat esiopetusryhmä tai koululuokka. Vertaisryhmään kuuluvia kutsutaan usein arkisesti tovereiksi tai kavereiksi. Lapsella on tarve sekä ryhmään kuulumiseen että kahdenkeskisiin toveruussuhteisiin. Jos lapsi tuntee olevansa kaveripiirissään hyväksytty ja pidetty, on sillä myönteinen vaikutus hänen kehitykseensä. Pelkkä kavereus- tai ystävyysuhteiden olemassaolo ei kuitenkaan takaa positiivista kehitystä, vaan suhteiden laatu ja ominaisuudet ovat tärkeämpiä. Lapsella, joka kokee kavereussuhteissaan tyytymättömyyttä, negatiivisia kontakteja ja konflikteja, on usein ongelmia myös käyttäytymisessään. Läheisillä ystävyysuhteilla on suuri merkitys lapsen emotionaaliseen, sosiaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen. Jos lapsesta tuntuu, ettei hänestä pidetä tai että häntä ei hyväksytä, vaarantuu hänen kehityksensä. Yksinäiset lapset ovat useammin masentuneita kuin lapset, joilla on ystäviä. He eivät ole yhtä sosiaalisia eivätkä yhteistoiminnallisia ja heidän itseluottamuksensa on heikompi. Hyvät ystävyysuhteet helpottavat lapsen sopeutumista uusiin tilanteisiin, kuten kouluun siirtymistä. (Laine 2002, 15–17.)

7.3 Lapsen osallisuuden edistäminen, osallistaminen

Lapsilähtöisyys ja lasten osallisuuden vahvistaminen ovat keskeisiä teemoja kansainvälisten sopimusten ja lainsäädännön ohella *Lastensuojelun kehittämissuunnitelmassa*. Ohjelmalla on tärkeä osa kaikkien lapsipoliittisten ohjelmien ja palvelurakenteiden tarkastelussa. Myös voimassa oleva lainsäädäntö, esimerkiksi perusopetuslaki ja -asetus sekä lastensuojelulaki määräävät, että lapsen mielipiteet on otettava huomioon ja niille on annettava painoarvoa.

Osallisuutta voidaan edistää osallistavalla toiminnalla, joka tarkoittaa toisen ihmisen ottamista mukaan johonkin yhteiseen. Osallistava toiminta luo osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Osallisuuden toteutuminen edellyttää harjoittelua. Lapset, joilta kysytään mielipiteitä, oppivat niitä ilmaisemaan. Lapset, joita on kasvatettu ottamaan ympäristö huomioon, oppivat niin tekemään. (Laakso & Uusitalo 2005, 43–45.)

Lasten osallisuutta suhteessa aikuisten päätöksentekoon voidaan varhaiskasvatuksessa edistää luomalla rakenteita, joiden kautta lasten näkemykset ja mielipiteet tulevat kuulluiksi. Kyse on toimintakulttuurista, jonka mukaan toimitaan jatkuvasti – satunnaiset ”osallistumistempot” eivät riitä. (Lapsiasiavaltuutettu 2009.) Osallisuuden aito toteutuminen edellyttää, että yksilö voi tulla tunnustetuksi sellaisena kuin on ja kokea itsensä arvostetuksi osaksi yhteisöä, joka voi olla esimerkiksi perhe tai vaikkapa esiopetusryhmä. Pienen lapsen osallisuutta voidaan oletettavasti lisätä psyykkisen läsnäolon avulla – keskittymällä kuuntelemaan lasta ja pyrkimällä ymmärtämään hänen kokemuksiaan. Psyykinen läsnäolo ilmenee puheen sävyjen vaihteluna ja relevantteina vastauksina lapsen viesteihin. (Laakso & Uusitalo 2005, 46.)

Aikuisen käytössä on oltava erilaisia menetelmiä, joilla lapsia voidaan osallistaa (Kiilakoski 2008, 13). Näitä menetelmiä ovat esimerkiksi leikki ja sadutus. Koska leikki on lapselle ominaisin toimintatapa, on sen havainnointi ja dokumentointi hyvä väline edistää lapsen osallisuutta. Leikkien järjestelmällinen havainnointi voi antaa ideoita siitä, mitä lasten kanssa voi tehdä. Koska ideat ovat peräisin lapsilta

itseltään, he ovat jo valmiiksi motivoituneita toimintaan. (Lapsiasiavaltuutettu 2009.) Sadutus on menetelmä, jonka avulla lapsi muokkaa ajatuksiaan tarinaksi. Sadutuksessa lapsi kertoo itse juuri sellaisen sadun kuin haluaa ja on siten aktiivinen osallistuja. Aikuinen kirjaa sadun sanatarkasti ylös ja lukee sen lapselle. Lapsi voi halutessaan vielä muuttaa tai korjata satua. Sadutus ei ole opetusmenetelmä, vaan tapa johdattaa lapsia vastavuoroiseen toimintakulttuuriin, jossa heidän oma äänensä pääsee kuuluviin heille itselleen luontaisella tavalla. (Karlsson 2005, 10; Karlsson 1999, 61.)

Vertaisryhmässään osattomaksi jääneen lapsen tilaan on puututtava varhain, koska osattomuus muodostuu helposti pysyväksi tilaksi, eikä tilanne useinkaan korjaannu itsestään. Aikuisten suhtautuminen syrjittyihin lapsiin vaikuttaa paljon myösi siihen, miten toiset lapset heihin suhtautuvat. Jos aikuiset, esimerkiksi lastentarhanopettajat suhtautuvat kielteisesti syrjittyihin lapsiin ja antavat heille paljon kielteistä palautetta julkisesti, se pahentaa syrjityn lapsen tilaa. Siksi aikuisten tulisi päinvastoin pyrkiä tukemaan heitä. Ongelmiin puuttuminen edellyttää niiden tunnistamista ja sitä, että niihin osataan kohdistaa tehokkaita toimenpiteitä. Helposti tunnistettavia ongelmia ovat lapsen aggressiivinen käytös tai lapsiryhmässä tapahtuva kiusaaminen. Vaikeammin havaittavissa ovat etenkin tytöille tyypillinen epäsuora kiusaaminen ja ulkonaisesti rauhallisen lapsen psyykkiset vaikeudet, jotka voivat pahimmillaan liittyä sopeutumisvaikeuksiin ja mielenterveydellisiin uhkiin. Ongelmien tunnistamiseksi lasten kanssa työskentelevien on tärkeää havainnoida lasten käyttäytymistä ja dokumentoida havainnot. (Laine & Neitola 2002, 102–104.)

Lapsen syrjäytymistä vertaisryhmässään voidaan ehkäistä tehokkaimmin varhaisen puuttumisen avulla, sillä pitkään jatkuneeseen osattomuuteen on hyvin vaikea vaikuttaa. Osattomuutta voidaan ehkäistä esimerkiksi roolileikkien avulla. Myös aikuisten oma esimerkki siitä, miten sosiaalisissa tilanteissa käyttäytyään, on tärkeää. Lapsilta ei voi uskottavasti vaatia hyvää käytöstä, jos itse käyttäytyy huonosti. Lapsen sosiaalisia taitoja voidaan kehittää myös siten, että heille järjestetään vertaistutoriksi toinen lapsi. Eräs keino osattomuuden torjunnassa on Laineen ja Talon (2002) päiväkotien tarpeisiin kehittämä sosiaalisen vuorovaikutuksen interventiomalli, jossa negatiivisen vuorovaikutuksen kehä pyritään katkaisemaan ja

muuttamaan positiiviseksi. Mallin tavoitteena on muun muassa vahvistaa lapsen perusturvallisuuden tunnetta ja itsetuntoa sekä tunnetta sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta kaveripiirissään. Vertaisryhmän hyväksyntää pyritään vahvistamaan tarkoituksellisella ja pitkäjänteisellä sosiaalsiin taitoihin kohdistuvalla ohjauksella. (Laine & Neitola 2002, 105–106.)

8 LAPSILÄHTÖINEN KASVATUS

Lapsilähtöinen kasvatus perustuu YK:n *Lapsen oikeuksien sopimuksen* painotuksiin, jotka korostavat ennen kaikkea lapsen osallisuutta, osallistumista sekä vaikuttamista (Kinos 2001, 14). Lapsilähtöinen kasvatus on lapsilähtöistä, mutta ei lapsijohtoista. Se on myös ohjaavaa ja vuorovaikutteista. Aikuisen on ymmärrettävä lapsen kehitystaso ja otettava se huomioon asettaessaan lapselle odotuksia ja rajoituksia. Vaikka kasvatus on lapsilähtöistä, se perustuu kuitenkin aikuisen auktoriteettiin: aikuinen on vastuussa ja huolehtii lapsen perustarpeista ja turvallisuudesta. Lapselle annetaan vastuuta hänen kykyjensä ja kehitystasonsa mukaan. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

Lapsilähtöinen kasvatus tarkastelee kasvatusta lapsen kasvuprosessin kautta. Lapsen todellisen oppimisen ehto on oma tutkiminen ja kokeilu. Lapsi oppii kokeilemalla ja etsimällä kysymyksiin vastauksia. Kun lapsi tekee jotakin omasta aloitteestaan, se lisää myös oppimismotivaatiota. Lapsilähtöisen kasvatuksen perustana onkin ottaa lapsi aiempaa paremmin huomioon oman minuutensa ja tietämyksensä luojana. (Kinos 2001, 30.)

Lapsilähtöisen kasvatuksen voidaan ajatella olevan lasten mielenkiinnon kohteisiin perustuvaa teoreettisen ja havaittavan maailman välistä vuorovaikutusta, toisin sanoen jatkuvaa edestakaista liikettä lasten ja aikuisten maailman välillä. Lapsilähtöisen kasvatuksen näkökulmasta mielenkiintoisinta ei ole se, mitä on hyvä opetus vaan se, miten lasten mielenkiinnon kohteet saadaan näkyviksi. Esimerkik-

si havainnoimalla lasten leikkiä tai saduttamalla lapsia tulee ainakin osa lasten mielenkiinnon kohteista esille. (Kinos 2001, 33, 37.)

Lapsilähtöisellä kasvatuksella on paljon puolestapuhujia, mutta kasvatussuuntaus on saanut osakseen myös kritiikkiä. Lapsilähtöistä kasvatusta on kritisoitu muun muassa siitä, että sen puolestapuhujat eivät pidä tarpeellisena opetussuunnitelmaa, joka kuitenkin sisältää etukäteen laaditut kasvatuksen tavoitteet ja etukäteen valitut kasvatuksen sisällöt. (Brotherus ym. 2002, 53.)

Suomessa esiopetuksessa pyritään lapsilähtöisyyteen, mutta ei aivan niin radikaalilla tavalla, kuin edellä on esitetty. Esiopetuksessa opettajan tulee tukea lapsen oppimista sekä ohjata lasta tiedostamaan oma oppimisensa. Opettaja auttaa lasta havaitsemaan, että lapsi voi itse vaikuttaa omaan onnistumiseensa oppimisessa. Opettaja siis nimenomaan ohjaa oppimista. Esiopetuksen työskentely perustuu leikinomaiseen ja lapsen kehitystason mukaiseen toimintaan, joka edistää lapsen kielellistä kehitystä ja antaa valmiuksia uusien asioiden oppimiselle. Toiminnassa otetaan myös huomioon lapsen tarve oppia mielikuvituksen ja leikin kautta. (Opetushallitus 2000, 9.)

9 TUTKIMUSASETELMA

9.1 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, miten esikoululaiset kokevat esikoulun käymisen, mikä heistä on esiopetuksen tarkoitus ja mitä asioita he pitävät esiopetuksessa tärkeinä. Tarkoituksena on nostaa esille niitä asioita, jotka tulevat ilmi lasten haastatteluista.

9.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyömme tutkimusote on laadullinen eli kvalitatiivinen. Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja siinä pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisen tutkimuksen perimmäisenä tarkoituksena ei ole todentaa jo olemassa olevia väittämiä vaan löytää ja paljastaa tosiasioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.) Toisin sanoen laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan pyritään kuvaamaan jotakin tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jostakin ilmiöstä (Eskola & Suoranta 2003, 61).

Laadulliselle tutkimukselle ominaista on, että kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotantaa käyttäen (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta eikä merkitystä tutkimuksen onnistumiseen. Tärkeintä ei siis ole aineiston määrä, vaan sen laatu. (Eskola & Suoranta 2003, 61–62.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma muotoutuu yleensä tutkimuksen edetessä. Tämä johtuu siitä, että laadullinen tutkimus kuuluu toteuttaa joustavasti ja suunnitelmia muutetaan olosuhteita mukailleen. Laadullisessa tutkimuksessa tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

9.3 Aineistonkeruumenetelmät

Laadullisessa tutkimuksessa suositaan yleensä sellaisia menetelmiä, joissa tutkittavien ”ääni” pääsee esille ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Olemme käyttäneet opinnäytetyössämme kahta eri aineistonkeruumenetelmää: haastattelua ja informoitua kyselyä. Useamman menetelmän käyttö samassa tutkimuksessa antaa kattavamman kuvan tutkittavasta kohteesta ja lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2009, 164, 233.)

9.3.1 Haastattelu

Tutkimuksemme varsinaisen aineiston keräsimme haastattelemalla lapsia. Lapsen haastattelemisen poikkeaa monelta osin aikuisen haastattelemisesta, sillä lapsen tapa ajatella ja tulkita asioita on erilainen kuin aikuisella. Ennen haastattelurungon (Liite 1) tekemistä tutustuimmekin lasten haastattelemiseen ja esikouluikäisen lapsen kehitykseen, jotka pyrimme huomioimaan kysymyksiä laatiessamme. Lasta haastateltaessa pääperiaatteena on, että kysymysten tulee olla yksinkertaisia ja ymmärrettäviä olematta kuitenkaan johdattelevia. Haastattelijan on oltava varovainen, ettei hän painosta lasta kertomaan asiaa tietyllä tavalla. Lapset ovat tottuneet siihen, että aikuiset testaavat aika ajoin heidän tietojaan. Siksi he saattavat yrittää antaa vastauksia sen mukaan, mitä he olettavat aikuisen haluavan tietää. (Rusanen 2008, 44.)

Korkman (2006, 21–23) on väitöskirjassaan jakanut haastattelutavat neljään tyyppiin kysymysten avoimuuden, täsmällisyyden ja johdattelevuuden mukaan. Nämä tyypit ovat avoimet kysymykset (*invitations*), ohjaavat kysymykset (*directive*), vaihtoehtoja tarjoavat kysymykset (*optionposing questions*) ja johdattelevat kysymykset (*suggestive*). Tutkimuksessamme suurin osa kysymyksistä oli avoimia kysymyksiä. Kormanin mukaan avointen kysymysten on havaittu olevan tehokkaita ja pientenkin lasten haastatteluissa päteviä. Käytimme haastatteluissa myös vaihtoehtoja tarjoaviin kysymyksiin luettavia ”Onko..”-alkuisia kysymyksiä. Näissä kysymyksissä on riskinä se, että vaikka mikään tarjottu vaihtoehto ei vastaa lapsen omaa näkemystä, hän saattaa silti valita jonkun esimerkiksi miellyttääkseen haastattelijaa. Vaihtoehtoja tarjoaviin kysymyksiin lapset eivät juuri milloinkaan vastaa ”en tiedä”. Pyrimme huomioimaan tämän haastattellessamme esittämällä vaihtoehtoja tarjoavien kysymysten jälkeen täsmentäviä kysymyksiä varmistaksemme, että lapsi on ymmärtänyt kysymyksen ja on aidosti sitä mieltä, kuin hänen antamansa vastaus antaa ymmärtää.

Käyttämäämme haastattelutapaa voidaan pitää puolistrukturoidun haastattelun ja teemahaastattelun välimuotona. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole,

vaan haastateltavat saavat vastata kysymyksiin omin sanoin. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet on etukäteen määritelty. Menetelmästä puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Haastattelija varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelee haastattelusta toiseen. Haastattelijalla on siis jonkinlainen tukilista käsiteltävistä asioista, ei valmiita kysymyksiä. (Eskola & Suoranta 2003, 86.) Meillä oli käytössämme valmis lista kysymyksistä, jotka esitimme haastattelun aikana. Valmiita vastausvaihtoehtoja ei ollut, vaan haastateltavat vastasivat kysymyksiin omin sanoin. Sisällöllisesti kysyimme kaikilta haastateltavilta samat kysymykset. Tarvittaessa kuitenkin muotoilimme kysymyksen toisin tai esitimme tarkentavia kysymyksiä, jos lapsi ei vaikuttanut ymmärtävän kysymystä. Osassa kysymyksiä käytimme hyymiötaulukkoa (Liite 2) apuna lapsen mielipiteen selvittämisessä.

9.3.2 Informoitu kysely

Taustatiedot esiopetusryhmistä keräsimme ennen lasten haastatteluita esiopetusryhmien henkilökunnalta informoidun kyselyn avulla. Saatuja vastauksia hyödynsimme lasten haastattelurunkoa laatiessamme. Informoidussa kyselyssä kyselylomakkeet jaetaan vastaajille henkilökohtaisesti. Samalla kerrotaan tutkimuksen tarkoituksesta ja voidaan heti vastata mahdollisiin esille nouseviin kysymyksiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 196–197.) Kyselylomakkeessa (Liite 3) käytimme avoimia kysymyksiä. Jätimme henkilökunnan ratkaistavaksi täyttävätkö he kyselylomakkeen yhdessä vai vastaako jokainen esiopetusryhmässä työskentelevä lomakkeeseen henkilökohtaisesti. Henkilökunnalla oli puolitoista viikkoa aikaa vastata kyselyyn, minkä jälkeen kävimme henkilökohtaisesti hakemassa kyselylomakkeet.

9.4 Tutkimusprosessin eteneminen

Aloitimme tutkimusprosessin vuoden 2010 alussa valitsemalla opinnäytetyöllemme aiheen ja tutustumalla aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen. Kirjallisuuden pohjalta aloimme tehdä tutkimussuunnitelmaa ja etsiä opinnäytetyöllemme sopivia

yhteistyökumppaneita. Päätimme haastatella lapsia kahdesta eri esiopetusryhmästä, sillä esiopetusta voidaan Suomessa järjestää sekä koulujen että päiväkotien yhteydessä. Tutkimukseemme osallistuvan koulun ja päiväkodin olisi hyvä sijaita Satakunnassa, jotta meidän olisi mahdollista vierailla esiopetusryhmissä tutkimukseemme kannalta riittävän usein. Asettamiemme kriteerien perusteella otimme yhteyttä yhteen Harjavallassa sijaitsevaan ja yhteen Kokemäellä sijaitsevaan esiopetusryhmään. Ryhmien henkilökunta innostui aiheestamme ja antoi suostumuksensa osallistua tutkimukseen. Tämän jälkeen teimme yhteistyösopimukset koulun rehtorin ja päiväkodin johtajan kanssa, hankimme tutkimukselle tutkimusluvut (Liite 5) ja aloimme valmistella tutkimukseen tarvittavia lomakkeita ja haastattelurunkoa.

Vierailimme molemmissa esiopetusryhmissä kaksi kertaa ennen haastatteluiden toteuttamista. Ensimmäisellä kerralla veimme henkilökunnalle kyselylomakkeet, joilla keräsimme taustatietoa esiopetusryhmistä haastatteluita varten. Samalla veimme myös huoltajille toimitettavaksi kaavakkeet (Liite 4), joilla pyysimme huoltajilta suostumusta siihen, että saamme haastatella heidän lastaan. Toisella kerralla kävimme hakemassa huoltajien palauttamattomat lupakaavakkeet sekä henkilökunnan täyttämät kyselylomakkeet. Vierailujen tarkoituksena oli käytännön asioiden hoitamisen lisäksi tehdä itsemme tutuiksi esiopetusryhmien lapsille, joita tulisimme haastattelemaan. Tällä tavoin emme olisi heille haastatteluhetkellä täysin vieraita ja haastattelutilanne saattaisi sujua luontevammin. Saimmekin viettää molemmissa esiopetusryhmissä aikaa leikkejä seurailen ja itsestämme sekä tulevista haastatteluista kertoen.

Kolmannella vierailukerralla toteutimme lasten haastattelut. Ennen haastatteluita kerroimme lapsille ryhmässä, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelussa esitämme lapselle kahden kesken erilaisia kysymyksiä. Niihin ei ole oikeita tai väärä vastauksia. Jos johonkin kysymykseen ei osaa vastata, se ei haittaa. Lapsia haastattemme, koska teemme isoa koulutehtävää, jonka aiheena on se, minkälaista lasten mielestä on esikoulussa. Koulutehtävä on niin iso, että siitä tullaan aikoinaan tekemään kirja, jota kutsutaan opinnäytetyöksi. Koska haluamme saada ylös kaikki lasten sanomat asiat, kuvaamme haastattelut videokameralla. Kuvaamista ei kuitenkaan tarvitse jännittää, sillä kukaan muu kuin me

opinnäytetyöntekijät ei tule näkemään nauhoja. Haastattelun jälkeen lapsella on mahdollisuus nähdä pätkä videoidusta haastattelustaan. Kerroimme myös, että haastattelun jälkeen lapsi saa kynän ja pienen tarra-arkin kiitoksena avustaan.

Haastattelut teimme keväällä 2010 juuri ennen esikoulun päättymistä, jotta lapsille oli jo ehtinyt muodostua selkeä kuva esikoulusta. Haastattelut toteutimme kahden päivän aikana. Ensimmäisenä päivänä olimme haastattelemassa Harjavallassa ja toisena Kokemäellä. Valitsemissamme esiopetusryhmissä oli yhteensä kaksikymmentäkaksi lasta. Yhden lapsen huoltajat eivät antaneet lupaa haastatteluun. Lapset olivat mukana innoissaan, eikä kukaan kieltäytynyt haastattelusta. Näin ollen haastattelimme lopulta kahtakymmentäyhtä lasta, joista kymmenen oli tyttöjä ja yksitoista poikia. Haastateltavat olivat iältään 6-7-vuotiaita. Yhden lapsen haastatteluun meni aikaa vastaajasta riippuen 10–15 minuuttia.

Aloitimme haastattelut juttelemalla aluksi niitä näitä niin kauan, että lapsi rentoutui ja tottui kameraan. Tämän jälkeen kävimme läpi haastattelurungon kysymykset esittäen tarvittaessa tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastattelun aikana tarkistimme, että olemme ymmärtäneet lapsen vastauksen oikein toistamalla lapsen vastauksen. Jos olimme ymmärtäneet asian niin kuin lapsi tarkoitti, lapsi yleensä vahvisti lauseemme sanallisesti tai nyökkäämällä. Toistamisen jälkeen lapsilla oli myös mahdollisuus korjata tai täydentää, jos olimme ymmärtäneet asian väärin.

Haastattelija: No mikäs on sitten kaikista kamalinta esikoulussa?

Lapsi: No vaik ku joku vakoilee ja kiusaa.

Haastattelija: Joo. Se kun joku vakoilee ja kiusaa?

Lapsi: Joo, kun joku ulkona vakoilee ja kiusaa.

(Sofia 6v.)

Toisinaan kävi niin, että lapsi poikkesi aiheesta, josta oli tarkoitus keskustella. Tällöin annoimme lapsen puhua itselleen tärkeästä asiasta. Tämän jälkeen palautimme lapsen hienovaraisesti kysymysten avulla takaisin käsiteltävään asiaan.

9.5 Aineiston analyysi

Aloitimme aineiston analysoimisen purkamalla nauhoitetut lasten haastattelut mahdollisimman sanantarkasti tekstimuotoon Word-tekstinkäsittelyohjelmalla.

Merkitsimme kirjoittaessamme ylös myös selvät tauot, nyökkäykset, päänpudistukset ja muut aineiston tulkitsemisen näkökulmasta oleelliset seikat. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä noin 70 sivua. Litteroinnin jälkeen vaihdoimme haastatteluihin lasten nimet anonymiteetin takaamiseksi.

Haastatteluiden analysointimenetelmäksi valitsimme teemoittelun. Teemoittelussa aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Näin on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa. (Eskola & Suoranta 2003, 174–175.) Aineiston analysoimme kolmessa vaiheessa alleviivaustusseja ja Word-tekstinkäsittelyohjelmaa koodauksessa apuna käyttäen. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa kävimme tutkimusaineiston useita kertoja tarkasti läpi ja merkitsimme ylös esikouluun liittyviä asioita, jotka nousivat esille lasten haastatteluista. Toisessa vaiheessa koodasimme alleviivaustussien avulla aineistosta esille nousseet asiat yhteneviin aiheisiin. Kolmannessa vaiheessa muodostimme aiheiden perusteella viisi pääteemaa (esim. osallisuus), joiden alle sijoitimme pienempiä teemoja (esim. osallisuus vertaisryhmässä, osallisuus suhteessa aikuisiin, osallisuuden merkitys). Teemat nousivat aineistosta selkeästi esille. Aineiston jaottelimme teemojen alle Word-tekstinkäsittelyohjelmaa apunamme käyttäen minkä jälkeen ryhdyimme teemojen syvempään tarkasteluun ja tulosten kirjaamiseen.

10 TUTKIMUSTULOKSET: ESIOPETUS LAPSEN SILMIN

10.1 Esikoulu

Tutkimuksen lähtökohtana tulee olla se, että tutkija ymmärtää tutkimuksen aiheen samalla tavalla kuin tutkimuksen kohdejoukko (Hirsjärvi & Hurme 2008, 142). Tutkimuksen aluksi määrittelimme sanan esiopetus erilaisen kirjallisen materiaalin avulla. Aikuisten ja lasten tapa ymmärtää ja määritellä asioita on kuitenkin usein erilainen. Siksi koimme tärkeäksi selvittää myös miten lapset itse esikoulun

määrittelevät. Aloitimmekin haastattelut kysymällä lapsilta, mikä heidän mielestään on esikoulu ja mitä siellä tehdään.

Aivan ensimmäiseksi kysyimme lapsilta, mikä on esikoulu. Tämä oli muutamille melko haastava kysymys. Kaksi lapsista ei osannut vastata kysymykseen lainkaan ja kuusi lapsista sanoi esikoulun olevan eskari, tai että täällä on esikoulu. Yhden lapsen mielestä esikoulu oli sama asia kuin päiväkoti ja yksi kertoi esikoulun olevan sellainen paikka, missä hoidetaan lapsia. Lapsista yksitoista määritteli esikoulun tehtävien tekemisen, opettamisen ja oppimisen kautta.

Haastattelija: Ihan ensimmäinen kysymys olisi, että mikä sun mielestä on esikoulu?

Lapsi: No, se on semmonen paikka mis oppii kaikkee.

Haastattelija: Joo, missä oppii kaikkea?

Lapsi: Joo.

(Teemu 6v.)

Kolme yhdestätoista lapsesta, jotka liittivät esikoulun tehtävien tekemisen ja oppimisen, mainitsi koulun esikoulun määrittelemisen yhteydessä. He kertoivat, että esikoulussa tehdään vähän helpompia tehtäviä kuin koulussa ja että esikoulu käydään ennen kouluun menemistä.

Haastattelija: Eli ekaks olis ihan tällanen kysymys, että mikä on esikoulu?

Lapsi: Nooo, se on semmonen paikka, mikä, mikä tulee ennen koulua. Ja sitten kun ollaan esikoulu käyty, niin siinä on kesäloma välis ja sitten syksyllä mennään kouluun.

Haastattelija: Joo, tosi hyvä vastaus.

(Niko 7v.)

Seuraavaksi kysyimme lapsilta, mitä esikoulussa tehdään. Tekemisen kautta lasten oli helppo alkaa määritellä esikoulua ja saimmekin kysymykseen jokaiselta lapselta vastauksen. Yksi lapsista oli sitä mieltä, että esikoulussa pelkästään opitaan. Kaksi lapsista taas mainitsi opettelun yhteydessä myös leikkimisen.

Haastattelija: No mitäs te sitten teette täällä esikoulussa?

Lapsi: Leikitään ja opiskellaan.

(Jesse 6v.)

Loput kahdeksantoista vastasivat kysymykseen hieman laajemmin. Heistä osa kertoi, että esikoulussa tehdään tehtäviä ja eritteli tarkemmin minkälaisia tehtäviä tehdään. Mainittuja tehtäviä olivat tarkkuustehtävät, kirjatehtävät, laskutehtävät ja pisteestä pisteeseen -tehtävät. Loput kertoivat, että esikoulussa opetellaan numeroita ja kirjaimia, leikitään, askarrellaan sekä ulkoillaan.

10.1.1 Esikoulun käymisen syitä

Kysyessämme lapsilta, miksi esikoulussa käydään, kahdeksantoista lapsista mainitsi tavalla tai toisella syyksi oppimisen. Heistä kuusi täsmensi, että esikoulussa opetellaan asioita nimenomaan koulua varten. Kaksi lapsista kertoi, että esikoulussa käydään siksi, koska vanhemmat ovat töissä ja ei pidä olla koko aikaa kotona. Yksi lapsista mainitsi, että esikoulussa opetellaan tapoja.

Haastattelija: Minkäs takia täällä esikoulussa käydään?

Lapsi: Siksi, että oppis lukemaan ja tehdä tapoja.

Haastattelija: Mitä sä tarkoitat sillä, että tehdä tapoja?

Lapsi: Et osais tehdä sitä, mitä tehdään.

(Jani 6v.)

Haastatteluissa kartoitimme myös lasten kokemusta siitä, mitä he ovat esikoulussa oppineet. Yleisesti ottaen lasten oli helppo eritellä oppimiaan asioita, vaikkakin muutama vastasi ympärilyöreästi oppineensa kaikenlaista. Suurin osa lapsista kertoi oppineensa kirjaimia ja numeroita, osa kertoi jopa oppineensa lukemaan tai laskemaan. Lisäksi lapset kertoivat oppineensa muun muassa tapoja, uimaan, tottelemaan kelloja välitunnilla, olemaan häiritsemättä muita esikoulutuokion aikana ja kuuntelemaan.

Haastattelija: Mitä sää olet oppinut esikoulussa?

Lapsi: Hmm... vähän kaikkee.

Haastattelija: Osaatko sanoa mitä esimerkiksi?

Lapsi: Kuuntelemaan.

Haastattelija: Tosi hieno vastaus. Haluaisitko vielä tarkentaa, että mitä olet oppinut kuuntelemaan?

Lapsi: Kaikkia vähän.

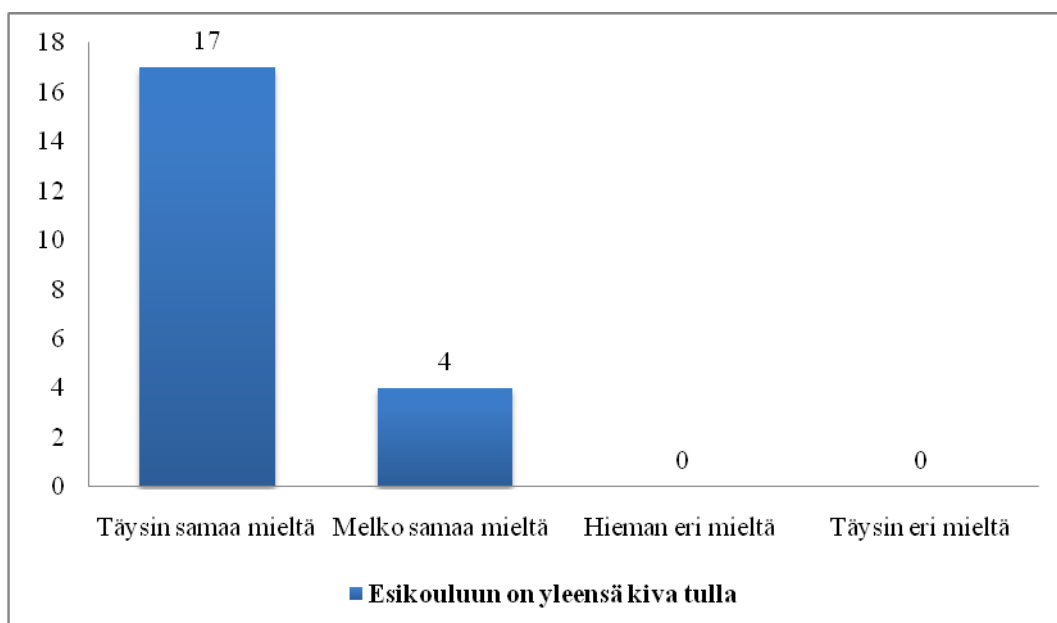
(Kasper 7v.)

10.1.2 Lasten kokemuksia esikoulun käymisestä

Lapset viettävät esikoulussa ison osan päivästänsä. Siksi koimme erittäin tärkeäksi selvittää, kuinka mielellään lapset esikoulussa käyvät. Tätä kysyimme sekä esiopetusryhmien henkilökunnalta lomakekyselyn avulla että haastatteluissa lapsilta itseltään. Esiopetusryhmien henkilökunnan mukaan lapset käyvät esikoulussa mielellään ja ovat innostuneita kaikenlaisesta tekemisestä. Henkilökunnan mu-

kaan myös kaverit osaltaan vaikuttavat siihen, että esikouluun on lapsista yleensä kiva tulla.

Haastatteluissa kysyimme lapsilta, kuinka mielellään he tulevat esikouluun (Kuvio 1). Kysymyksessä käytimme apuna hymiötaulukkoa. Siitä lapsi valitsi hymynaaman, joka parhaiten kuvaa sitä, kuinka mukavaa hänen mielestään yleensä on tulla esikouluun. Vastauksista nousi selkeästi esille, että lapset pitävät esikoulun käymisestä ja tulevat esikouluun mielellään. Lapsista seitsemäntoista oli sitä mieltä, että tulee esikouluun yleensä erittäin mielellään. Neljä kertoi tulevansa melko mielellään. Yksikään vastaajista ei ollut sitä mieltä, että esikouluun on yleensä ikävä tai melko ikävä tulla.

Kuvio 1. Kuinka mielellään lapset tulevat esikouluun.

Kysyimme lapsilta myös perustelut sille, miksi he valitsivat juuri kyseisen hymynaaman, eli miksi heistä on mukava tulla esikouluun. Suurin osa lapsista mainitsi kaverit, leikkimisen ja ulkoilun syiksi siihen, että esikouluun on yleensä mukava tulla. Yksittäisinä syinä mainittiin myös opettajat, oppiminen ja aamupala.

Haastattelija: Onks sun mielestä esikouluun yleensä kiva tulla?

Lapsi: O.

Haastattelija: On kiva tulla. Minkäs takii tän on kiva tulla?

Lapsi: No... ku näkee taas ne kaverit.

(Maria 6v.)

10.2 Aikuisten määrä esiopetusryhmissä

Kun esiopetusta järjestetään päivähoitopaikassa, jossa lapsi on koko päivän, tulee seitsemää yli kolmevuotiasta lasta kohden olla yksi kasvatusvastuussa oleva henkilö. Kun esiopetusta järjestetään päivähoitossa vain esiopetukseen osallistuville lapsille, voi yhtä kasvattajaa kohden ryhmässä olla enintään kolmetoista lasta. (Asetus lasten päivähoitosta 1973/239.) Tutkimukseemme osallistuneista esiopetusryhmistä toinen sijaitsi koulun yhteydessä. Tässä esiopetusryhmässä työskenteli yksi lastentarhanopettaja jolla oli vastuullaan kymmenen lasta. Lastentarhanopettaja oli itse sitä mieltä, että ryhmässä olisi hänen lisäkseen hyvä olla toinen aikuinen. Toisen aikuisen läsnäolo helpottaisi lasten yksilöllistä huomioimista, kun esimerkiksi ristiriitatilanteissa lapsen kanssa olisi mahdollista mennä toiseen huoneeseen keskustelemaan. Toinen tutkimukseemme osallistunut esiopetusryhmä sijaitsi päiväkodissa. Ryhmään kuului kaksitoista esikoululaista ja yhdeksän esikoululaisia vuotta nuorempaa lasta. Kaikkia lapsia kohden oli yhteensä kolme työntekijää: lastentarhanopettaja, lastenhoitaja sekä lähihoitaja. Lakisääteisesti molemmissa ryhmissä oli siis riittävä määrä henkilökuntaa.

Kysyimme haastatteluissa lapsilta, onko henkilökuntaa heidän mielestään esiopetusryhmässä sopiva määrä. Ryhmässä, jossa kahtakymmentäyhtä lasta kohden työskentelee kolme aikuista, kaikki lapset olivat sitä mieltä, että aikuisia on riittävästi. Yksi lapsista totesi nauraen, että aikuisia on jopa liikaakin.

Haastattelija: No mites, onko täällä esikoulussa sun mielestä tarpeeksi aikuisia?

Lapsi: On! Liikaa! [nauraa]

Haastattelija: No minkäs takia niitä [aikuisia] on liikaa?

Lapsi: Siks! [nauraa]

(Pihla 6v.)

Myös esiopetusryhmässä, jossa kymmentä lasta kohden työskentelee yksi aikuinen, yli puolet lapsista oli sitä mieltä, että aikuisten määrä on sopiva. Kaksi lapsista oli sitä mieltä, että aikuisia on liian vähän.

Haastattelija: No onko esikoulussa hyvä määrä aikuisia? Vai pitäisikö niitä olla enemmän tai vähemmän?

Lapsi: Ööö... Vähän enemmän.

Haastattelija: Minkä takia?

Lapsi: Ööö...ettei tarvii yhden hoitaa kaikkia.

(Kasper 7v.)

Tämän esiopetusryhmän lasten vastauksista nousi esille se, että lasten ja aikuisten näkökulma ajatella asioita on erilainen. Aikuisten näkökulmasta esiopetusryhmässä työskenteli selkeästi yksi aikuinen. Lasten mielestä aikuisia oli vastaajasta riippuen yhdestä kolmeen. Tämä johtuu siitä, että osa lapsista oli varsinaista esiopetusta ennen ja/tai sen jälkeen päivähoitossa samassa rakennuksessa. Lapsi ei erottele esiopetusta ja päivähoitoa toisistaan samalla tavalla kuin aikuinen. Näin ollen päivähoitosta vastaavat henkilöt ovat lapsen näkökulmasta ryhmän aikuisia aivan niin kuin lastentarhanopettajakin. Toinen kahdesta lapsesta, joiden mielestä aikuisia oli ryhmässä liian vähän, mielsi, että ryhmään kuuluu kolme aikuista. Tämän lapsen mielestä aikuisten määrä ei ollut riittävä, sillä kolmea lasta kohden olisi hänestä hyvä olla yksi aikuinen ja heidän ryhmässään on kymmenen lasta. Kaksi lapsista oli sitä mieltä, että aikuisia on kaksi ja se on liikaa. Toinen näistä lapsista ei pitänyt opiskelusta. Koska lastentarhanopettaja pitää kaikki esiopetustunnit lapsi päätteli, että esikoulussa olisi kivempaa, jos lastentarhanopettajaa ei olisi. Silloin ei tarvitsisi opiskella, vaan voisi ulkoilla ja leikkiä koko päivän. Toinen lapsista perusteli mielipiteensä seuraavalla tavalla:

Haastattelija: Onko esikoulussa hyvä määrä aikuisia? Vai pitäisikö aikuisia olla enemmän tai vähemmän.

Lapsi: ...Vähemmän.

Haastattelija: Minkä takia vähemmän aikuisia?

Lapsi: Kun niitä on kaksi.

Haastattelija: Joo. Sää haluisit, että niitä olis vähemmän. Siis yksi vaan, vai?

Lapsi: Joo.

Haastattelija: Minkä takia?

Lapsi: ...No sen takia ettei toisen tarttis puhua päälle...

(Valtteri 6v.)

Kaiken kaikkiaan molempien ryhmien vastauksista kävi ilmi, että vaikka lapset aina välillä kokivat esikoulun henkilökunnan asettamat säännöt ja määräykset ikäviksi, koettiin henkilökunnan läsnäolo myös tärkeäksi ja mukavaksi asiaksi.

Haastattelija: Onko sun mielestä eskariin yleensä kiva tulla?

Lapsi: Mmm-m [Nyökkäilee].

Haastattelija: On kiva tulla? No minkäs takia tänne on kiva tulla?

Lapsi: No siks, et tietää, että tääl tulee toi, on noi opettajat.

(Siiri 6v.)

10.3 Mukavimmat ja ikävimmät asiat esikoulussa

10.3.1 Lasten mielestä mukavimpia asioita esikoulussa

Lasten mielipidettä mukavista asioista esikoulussa selvitimme kysymällä lapsilta mikä esikoulussa on kivointa ja mitä esikoulussa pitäisi olla enemmän. Kolmannes lapsista oli sitä mieltä, että mukavinta esikoulussa on leikkiminen. Muutama määritteli tarkemmin, että mukavinta on leikkiä ulkona. Kolmasosa lapsista oli sitä mieltä, että mukavinta esikoulussa on ulkoilu. Mielipidettä perusteltiin sillä, että ulkona saa leikkiä vapaasti ja eniten, siellä voi keinua, olla hiekkalaatikolla ja pelata jalkapalloa. Emme haastatteluissa suoraan kysyneet lapsilta mielipidettä esikoulun sisä- ja ulkotiloista. Niillä vaikuttaisi kuitenkin olevan lapsille suuri merkitys, sillä kaksitoista lapsista toi asian tavalla tai toisella omatoimisesti esille jossain kohtaa haastattelua. Erityisesti piha-alue ja luonnon läheisyys olivat lapsille tärkeitä, sillä ne tarjoavat mahdollisuuden omaehtoiseen toimintaan ja ympäristön tutkimiseen.

Haastattelija: Mikä on kaikkein kivointa täällä esikoulussa?

Lapsi: Mmm... Tuolla ulkona leikkiminen.

Haastattelija: Ulkona leikkiminen on kaikkein kivointa?

Lapsi: Justus ja mä aina, me katotaan noita matoja.

Haastattelija: Ai te katotte matoja.

Lapsi: Tuolla puun vieressä.

Haastattelija: Puun vieressä on matoja? No se kuulostaa kivalta.

Lapsi: Siel on matoi ja paljon multaa.

(Eetu 7v.)

Muutama lapsista kertoi kavereiden olevan mukavin asia esikoulussa. Yksi lapsista täsmensi, että kaverit ovat mukavin asia esikoulussa juuri siksi, että heidän kanssaan voi leikkiä.

Haastattelija: No mikä sun mielestä on kaikista kivointa esikoulussa?

Lapsi: Kaverit.

Haastattelija: Kaverit. Minkä takia kaverit on kivoin juttu?

Lapsi: No niiden kaa voi leikkiä.

(Kim 7v.)

Yksi lapsista kertoi, että melkein kaikki on yhtä mukavaa esikoulussa. Muutama lapsista mainitsi pitävänsä esikoulussa eniten tehtävien tekemisestä ja kotiläksyistä. Kotiläksyt ja tehtävät perusteltiin mukavimmiksi asioiksi muun muassa siksi, että niistä oppii kaikkea uutta ja niissä saa käyttää kynää. Kaksi lapsista kertoi pitävänsä esikoulussa eniten askartelusta. Tehtävien ja läksyjen tekemisessä sekä askartelussa oli lasten mielestä mukavaa se, että saa tehdä asioita käsillään.

Haastattelija: No mikä sun mielestä on kaikista kivointa esikoulussa?

Lapsi: ... No se että siellä askarrellaan käsillä.

Haastattelija: Joo. Minkä takia käsillä askartelu on kivointa?

Lapsi: No kun siinä leikataan ja liimataan ja kaikkee muuta.

(Sara 6v.)

Leikkiminen, kaverit ja ulkoilu nousivat esille myös kysyttäessä, mitä esikoulussa pitäisi olla enemmän. Muutama lapsi toivoi esikoulussa olevan enemmän oppimista, koska se on niin tärkeitä. Yhden lapsen mielestä mitään ei pitäisi olla enemmän, vaan kaikkea on ihan sopivasti. Yksittäisiä asioita, joita lapset haluaisivat esikoulussa olevan enemmän, olivat jumppaaminen, piirtäminen, hyvä jälkiruoka ja lapset.

Haastattelija: No mitä pitäis olla enemmän esikoulussa?

Lapsi: Lapsia.

Haastattelija: Jaa, minkä takia lapsia pitäis olla enemmän?

Lapsi: Et neki oppis kaikkia juttuja.

(Valtteri 6v.)

10.3.2 Lasten mielestä ikävimpiä asioita esikoulussa

Vastaavasti kartoitimme lasten kokemuksia ikävistä asioista kysymällä, mikä on kamalin asia esikoulussa ja mitä pitäisi olla esikoulussa vähemmän. Kolmannes lapsista kertoi, että heidän mielestään ikävin asia esikoulussa on kiusaaminen. Kiusaamista esiintyy lasten mukaan esiopetusryhmissä eri muodoissa: hännäämisenä, ärsyttämisenä, lyömisenä, ulkona vakoiluna ja jättämisenä leikkien ulkopuolelle. Moni lapsista olikin sitä mieltä, että esikoulussa pitäisi olla vähemmän kiusaajia. Yksi lapsista tiedosti, että kiusaamista tapahtuu eniten leikki-tilanteissa.

Hän oli sitä mieltä, että esikoulussa pitäisi olla vähemmän leikkimistä. Yksi lapsista kertoi, ettei pidä ulkona olemisesta, sillä kukaan ei leiki hänen kanssaan.

Tehtävien tekeminen ja opettelu jakoivat lasten keskuudessa mielipiteitä: osa koki ne mukavimpina asioina esikoulussa, toiset mainitsivat ne ikävien asioiden joukossa ja toivoivat, että niitä olisi vähemmän. Sille, mikseivät jotkut lapsista pitäneet opettelusta, löytyi useita syitä. Yksi lapsista kertoi, ettei pidä opettelusta, koska osaa jo kaikki kirjaimet ja numerot. Toisen mielestä opettelu ei ollut mukavaa siksi, että opetellessa täytyy istua paikoillaan pulpetin ääressä. Kolmas ei pitänyt tehtävien tekemisestä, koska hänen mielestään ei ollut ollenkaan mukava asia, jos tehtävät menevätkin väärin. Muita ikäviä asioita, joita lapset toivat haastatteluissa esille, olivat syöminen, nukkuminen ja ulkoilu. Muutama lapsista toteusi, ettei esikoulussa ole lainkaan ikäviä asioita.

Haastattelija: No mikäs sitten on sun mielestä kaikista kamalinta esikoulussa?

Lapsi: Ei oo mikään.

Haastattelija: Ei mikään ole kamalaa esikoulussa?

Lapsi: Ei.

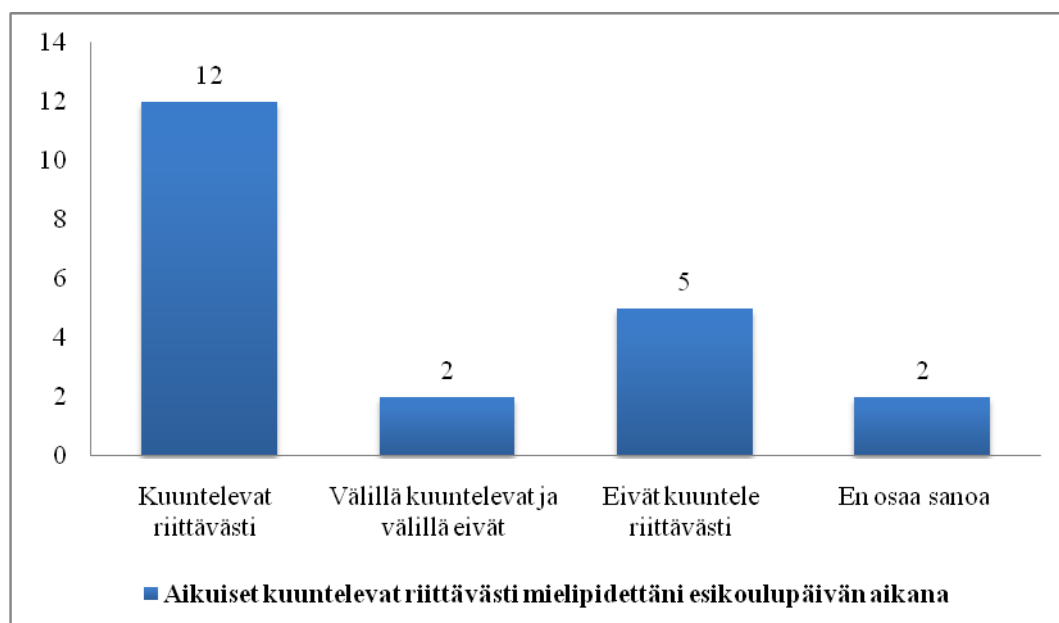
(Hilma 7v.)

10.4 Osallisuus ja osattomuus esiopetusryhmissä

Lomakekyselyssä kysimme esiopetusryhmien henkilökunnalta, saavatko esiopetusryhmän lapset osallistua toiminnan suunnitteluun ja jos saavat, niin miten. Kysyimme myös, kuinka hyvät mahdollisuudet henkilökunnalla on huomioida lapsi esiopetusryhmässä yksilönä. Vastauksista kävi ilmi, että molemmissa ryhmissä lapsen mahdollisuus osallisuuteen esiopetuspäivän aikana pyritään huomioimaan. Esiopetusryhmien toiminta perustuu esiopetussuunnitelmaan ja käytössä olevaan esiopetusmateriaaliin. Ajoittain lapsilta kysellään, mitä he haluaisivat tehdä ja oppia. Lasten kiinnostuksen kohteet pyritään mahdollisuuksien mukaan huomioimaan tekemistä suunniteltaessa. Henkilökunta kuitenkin koki, ettei tiivis esiopetussuunnitelma anna lapsilta saaduille vapaille aiheille paljoakaan aikaa. Molemmissa esiopetusryhmissä koettiin, että lasten yksilöllisyys pystytään huomioimaan kohtuullisen hyvin. Tosin jos aikuisia olisi enemmän, myös lapsen yksilöllinen huomioiminen helpottuisi entisestään.

10.4.1 Lasten kokemuksia osallisuudesta suhteessa aikuisiin

Tutkimuksestamme kävi ilmi, että suhteessa aikuisiin lapset kokivat esiopetusryhmissä sekä osallisuutta että osattomuutta. Haastattelussa kysyimme lapsilta, kokevatko he, että aikuiset kuuntelevat heitä riittävästi koulupäivän aikana (Kuvio 2). Kaksitoista eli yli puolet haastattelemistamme lapsista koki, että heitä kuunnellaan riittävästi. Kaksi oli sitä mieltä, että välillä heitä kuunnellaan riittävästi ja välillä ei. Kaksi lapsista ei osannut vastata kysymykseen. Viisi oli sitä mieltä, että aikuisten tulisi kuunnella lapsia esikoulupäivien aikana enemmän.

Kuvio 2. Kuinka paljon aikuiset kuuntelevat lasten mielipiteitä esikoulupäivän aikana.

Kysyimme lapsilta myös, pystyvätkö he vaikuttamaan siihen, mitä esikoulussa tehdään. Lapsista neljä oli sitä mieltä, että he pystyvät vaikuttamaan siihen, mitä esikoulussa tehdään. Kaksitoista koki, että kyseessä olevasta asiasta riippuen he saavat välillä vaikuttaa esikoulupäivän sisältöön ja välillä eivät. Lapset kokivat, että heillä on eniten valtaa päättää tekemisistään ulkona ollessa ja leikkiessä. Monet mainitsivatkin nämä mukavimmiksi asioiksi esikoulussa. Osa oli oivaltanut,

että luvallisissa asioissa lapsilla on mahdollisuus ainakin jossain määrin päättää tekemisistään. Kiellettyjä asioita sen sijaan ei saa tehdä, vaikka haluaisikin.

Haastattelija: Kuunnellaanko teidän lasten mielipiteitä täällä tarpeeksi? Jos te haluatte tehdä jotain, niin saatteko te tehdä jos haluatte?

Lapsi: No joskus kuunnellaan. Mut jos on semmosta, mitä ei saa tehdä, niin sitten ei oikein kuunnella. Sanotaan, että ei kannata tehdä sellasta. Kyllä joskus saa tehdä, mitä haluaa.

Haastattelija: Niin just. Eli jos on sellaisia kivoja ja luvallisia asioita, niin sitten saatte vähän päättääkin, mitä teette?

Lapsi: Joo.

(Maria 7v.)

Neljä lapsista oli sitä mieltä, että he eivät saa vaikuttaa siihen, mitä esikoulussa tehdään. Toisaalta on huomioitava myös se, etteivät kaikki lapset välttämättä edes haluaisi päättää esiopetuspäivän sisällöstä enemmän, vaikka siihen tarjottaisiin mahdollisuus, kuten seuraavan tytön vastauksesta käy ilmi:

Haastattelija: No saatteko te vaikuttaa siihen, mitä täällä esikoulussa tehdään?

Lapsi: Ei.

Haastattelija: Joo-o. Haluaisitko sää, että te saisitte päättää enemmän?

Lapsi: En.

(Sara 6v.)

10.4.2 Lasten kokemuksia osallisuudesta vertaisryhmässä

Vertaisryhmään kuulumisella oli valtavan suuri merkitys haastattelemillemme lapsille. Useimmilla lapsista oli paljon kokemusta osallisuudesta vertaisryhmässä. Nämä lapset kokivat, että heillä on esikoulussa paljon ystäviä ja monen mielestä ystävät olivat kivoin asia esikoulussa. Muutamalla lapsella oli kokemusta myös osattomuudesta: vertaisryhmän ulkopuolelle jäämisestä ja läheisten kaverisuhteen puuttumisesta. Yksin jääminen koettiin ikäväksi ja raskaaksi asiaksi.

Haastattelija: Entä tuleeko mieleen joku sellainen asia, jota pitäisi olla [esikoulussa] vähemmän?

Lapsi: Ei...Tai, kun mennään ulos mä en tykkää.

Haastattelija: Sä et tykkää olla ulkona täällä?

[Lapsi pudistaa päätään]

Haastattelija: Joo. Osaatko sanoa, minkä takia?

Lapsi: Ku mulle tulee kylmä, eikä kukaan leiki mun kaa.

(Alexandra 7v.)

10.4.3 Osallisuuden merkitys lapsille

Kuten edellisistä kappaleista käy ilmi, osallisuuden kokeminen ja osallisena olo olivat haastattelemillemme lapsille erittäin tärkeitä asioita. Lapsille oli tärkeää, että he pystyivät vaikuttamaan itseään koskeviin päätöksiin.

Haastattelija: Saatteko te vaikuttaa siihen, mitä täällä esikoulussa tehdään?

Lapsi: Ei saada.

Haastattelija: Ette saa vaikuttaa?

Lapsi: Ei

Haastattelija: Harmittaako se, kun ette saa vaikuttaa?

Lapsi: Joo.

Haastattelija: Joo. No mitä jos sä saisit päättää, niin mitä täällä tehtäis enemmän?

Lapsi: No oltais ulkona!

(Aada 6v.)

Päätösten ei aikuisten näkökulmasta tarvitse olla kovinkaan isoja. Pelkästään se, että lapsi saa itse päättää kuinka paljon ruokaa ottaa lautaselleen oli muutamille iso asia. Pienten asioiden kautta lapsille välittyy tunne siitä, että heitä kuunnellaan ja he pystyvät vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin. Lapset pystyivät ymmärtämään sen, että kaikesta he eivät voi itse päättää, vaan on olemassa aikuisten määrittelemiä sääntöjä, joita heidän tulee noudattaa. Lapset kuitenkin selvästi kokivat tärkeäksi sen, että heillä on mahdollisuus päättää joistain asioista aivan itse. Seuraava lainaus eräästä haastattelusta on hyvä esimerkki siitä, miten lapsi tiedostavat aikuisten asettamat säännöt mutta myös tilanteet, joissa hänellä itsellään on mahdollisuus päättää asioista itse.

Haastattelija: Saatteko te vaikuttaa siihen, mitä täällä esikoulussa tehdään?

Lapsi: No saadaan me pelata tuolla niinko äsken noita pelejä ja leikkejä. Mutta muita juttuja me ei saada valita. Paitsi saadaan siitäkkin valita, et kuinka paljon jaksaa syödä tuolla ruokalassa.

Haastattelija: Joo.

Lapsi: Ja mitä leikkii tietenkin, mitä tekee ulkona. Sitä ei voi kukaan estää! Paitsi tonne mettään ei saa mennä. Eikä sitä koulua kauemmas.

(Eetu 7v.)

Lauseen ”Sitä ei voi kukaan estää!” lapsi sanoi haastattelussa suurella itsevarmuudella ja ylpeydellä.

10.5 Esikoululainen ja koulu

Koulun aloittaminen on iso ja jännittävä muutos lapsen elämässä. Yksi esikoulun tavoitteista on helpottaa lapsen koulun aloitusta toimimalla siltana varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen välillä. Selvitimme tutkimuksessamme millä tavoin esiopetusryhmien henkilökunta on pyrkinyt helpottamaan lasten siirtymistä esiopetuksesta kouluun kysymällä, minkälaista yhteistyötä koulun kanssa tehdään. Vastauksien perusteella molempien esiopetusryhmien henkilökunta panosti yhteistyöhön koulujen kanssa. Haastatteluhetkellä päiväkodin yhteydessä olevan esiopetusryhmän lapset eivät olleet vielä käyneet tutustumassa kouluun, mutta he olivat menossa haastattelua seuraavana päivänä. Keväällä ryhmä oli ollut mukana ns. vaihtoviikossa, jossa 1. luokan opettaja tuli ensin kahdeksi päiväksi seuraamaan esiopetusryhmän toimintaa. Tämän jälkeen lastentarhanopettaja seurasi kaksi päivää 1. luokan toimintaa. Viidentenä päivänä 1. luokka vieraili esiopetusryhmässä ja osallistui sen toimintaan.

Toinen tutkimuksemme esiopetusryhmistä sijaitsi koulun yhteydessä. Näin ollen yhteistyölle koulun kanssa oli hyvät edellytykset ja niitä myös hyödynnettiin. Ryhmän lapset olivat jo käyneet koululla tutustumassa. Lisäksi esiopetusryhmän lapset osallistuivat suurimpaan osaan koulun tapahtumista, kuten hiihtoretkiin ja luisteluun, urheilukilpailuihin ja erilaisiin esityksiin, joita koulussa vuoden mittaan oli. Maanantaisin ja perjantaisin esiopetusryhmän lapset osallistuivat koulun aamunavaukseen. Yhteisen toiminnan lisäksi molempien esiopetusryhmien henkilökunta oli ennen lasten koulun aloittamista järjestänyt tapaamisen opettajien kanssa koulun aloittavien lasten asioihin liittyen.

10.5.1 Koulu lasten näkökulmasta

Halusimme tutkimuksessamme selvittää, minkälainen kuva esikoululaisille on koulusta muodostunut ja millä mielin he koulun aloittamiseen suhtautuvat. Haastatteluissa selvitimme, miten lapset määrittelevät käsitteen koulu kysymällä, mitä

lasten mielestään koulussa tehdään. Suurin osa oli sitä mieltä, että koulussa tehdään tehtäviä ja opetellaan asioita aivan kuten esikoulussakin. Opeteltavina asioina lapset mainitsivat muun muassa lukemisen ja laskemisen. Lapset tiesivät, että koulussa tulee myös kotiläksyjä. Muutama lapsista mainitsi leikkimisen koulun yhteydessä, muttei kuitenkaan niin moni kuin esikoulun yhteydessä. Yksi lapsista kertoi, ettei koulussa tarvitse nukkua. Iso osa lapsista mainitsi, että koulussa syödään ja ulkoillaan (välitunnit), aivan kuten esikoulussakin.

Kaiken kaikkiaan lapset kertoivat koulussa tehtävän melko samankaltaisia asioita kuin esikoulussakin. Haastatteluista nousi kuitenkin esille se, että vaikka koulu lapsista muistuttaa esikoulua, ei se lasten mielestä ole sama asia kuin esikoulu. Koulussa asiat ovat vaikeampia ja niitä tehdään isommassa mittakaavassa, kuin esikoulussa: koulussa opitaan kirjoittamaan vähän paremmin, tehdään vähän enemmän tehtäviä ja tehtävät ovat vähän vaikeampia.

Haastattelija: No mitäs siellä koulussa sitten tehdään?

Lapsi: No...siellä tehdään semmosia vähän vaikeempia tehtäviä, ku täällä [esikoulussa]. Mut on se aika samanlainen kun tämä.

(Niko 7v.)

10.5.2 Lasten tuntemuksia koulun aloittamisesta

Tutkimuksemme tarkoituksena oli myös selvittää, miten lapset kokevat koulun aloittamisen: mitä he odottavat ja mikä heitä koulun aloittamisessa mietityttää. Tätä selvitimme kysymällä lapsilta miltä koulun aloittaminen tuntuu ja miksi. Kysyimme myös, kuinka innoissaan lapset koulun aloittamista odottavat (Kuvio 3). Kysymyksessä käytimme apuna hymiötaulukkoa. Lapsista seitsemäntoista kertoi odottavansa koulun alkua erittäin innoissaan. Kolme lapsista kertoi odottavansa koulun alkua melko innoissaan. Perusteluna lapset kertoivat, että vaikka koulun alkaminen tuntuu mukavalta, he eivät valinneet kaikkein iloisinta naamaa, sillä koulussa heillä on vain vähän kavereita. Yksi lapsista kertoi koulun aloittamisen tuntuvan pelottavalta. Tämä lapsi valitsi hymiötaulukosta kaikkein surullisimman naaman. Kysyttäessä lapsi perusteli valintaansa seuraavalla tavalla:

*Haastattelija: Sä valitsit sen kaikkein surullisimman naaman?
[Lapsi nyökkää]*

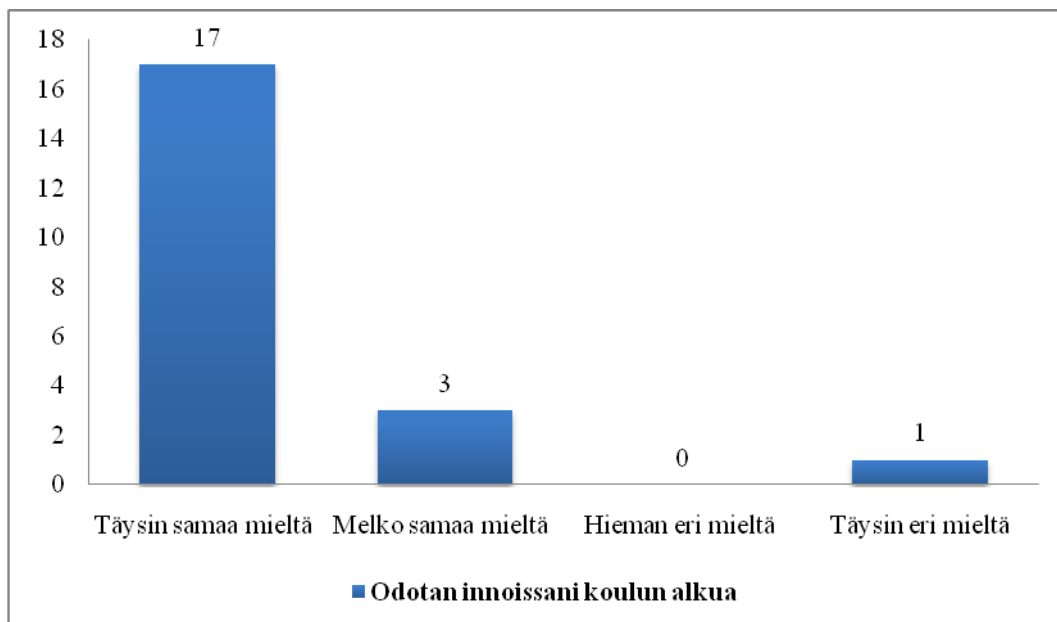
Haastattelija: Minkäs takia se on se kaikkein surullisin?

Lapsi: Siks, ku eskarissa on kivempaa.

Haastattelija: Sun mielestä täällä on niin kivaa, ettet sä haluis täältä pois vielä?

[Lapsi nyökkää]

(Elias 7v.)

Kuvio 3. Miten lapset suhtautuvat koulun aloittamiseen.

Kysyttäessä lapsilta miltä koulun aloittaminen tuntuu, yli puolet lapsista kertoi koulun aloittamisen tuntuvan kivalta. Lapset perustelivat vastauksensa mm. sillä, että koulussa on välitunnit, siellä saa uusia kirjoja ja tehtäviä sekä uusia ystäviä. Muutama lapsi kertoi koulun aloittamisen tuntuvan jännittävältä, sillä koulussa on uusi opettaja ja uudet ystävät. Yksi lapsista ei osannut vastata kysymykseen ja yhden mielestä koulun aloittamiseen ei liittynyt mitään ihmeellisempiä tunteita.

Haastattelija: Miltäs se koulun aloittaminen tuntuu?

Lapsi: Jännältä.

Haastattelija: No se on jännää.

Lapsi: Ku saa uusii ystäviä.

Haastattelija: Oi, se onkin kiva. Onks jokin muu syy, minkä takia se jännittää, se koulun aloittaminen?

Lapsi: Ku jännittää, minkä open saa.

(Maria 6v.)

11 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tutkimuksemme mukaan enemmistö lapsista määrittelee esikoulun tarkoituksen oppimisen kautta. Haastatteluissa suurin osa lapsista kertoi oppineensa esikoulussa numeroita ja kirjaimia, muutama oli oppinut jopa lukemaan ja laskemaan. Lisäksi lapset kertoivat oppineensa muun muassa tapoja, kuuntelemaan muita ja olemaan häiritsemättä toisia esiopetustuokioiden aikana. Perusopetuslain (628/1998) mukaan esiopetuksen tavoitteena on tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen, antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Opetuksen tavoitteena on myös edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä lisätä lasten edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Lapset kertoivat haastatteluissa oppineensa esikoulussa muun muassa lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä taitoja. Lisäksi lapset kertoivat oppineensa sosiaalisten taitojen ja kouluvalmiuksien kehittymiseen viittaavia asioita. Näin ollen perusopetuslaissa määriteltyjen tavoitteiden voidaan katsoa toteutuneen tutkimuksemme osallistuneissa esiopetusryhmissä.

Tutkimuksemme osallistuneet lapset käyvät esikoulussa mielellään. Esikoulun käyminen on heidän mielestään mukavaa, koska esikoulussa on kavereita ja siellä saa leikkiä, oppia sekä olla ulkona. Tutkimuksemme mukaan myös ympäristöllä vaikuttaisi olevan suuri vaikutus siihen, miten hyvin lapset esikoulussa viihtyvät. Vaikka emme suoraan kysyneet lapsilta mielipidettä esikoulun sisä- ja ulkotiloista, otti kaksitoista lapsista asian haastatteluissa omatoimisesti esille. Varsinkin ulkona oleminen ja luonnon läheisyys ovat lapsille tärkeitä asioita, sillä ne tarjoavat mahdollisuuden omaehtoiseen toimintaan ja ympäristön tutkimiseen.

Suurin osa haastattemistamme lapsista oli tyytyväisiä esiopetusryhmässä työskentelevien aikuisten lukumäärään. Ryhmässä, jossa kahtakymmentäyhtä lasta kohden työskenteli kolme aikuista, lapset olivat tyytyväisempiä aikuisten lukumäärään kuin ryhmässä, jossa kymmentä lasta kohden työskenteli yksi aikuinen. Esiopetusryhmän henkilökunnalla on valtavan suuri merkitys lasten elämässä,

sillä monet lapsista viettävät arkisin esikoulussa ja päivähoidossa suurimman osan valveillaoloajastaan. Turvalliset ihmissuhteet ovat lapsen hyvinvoinnin perusta (THL 2010). Lapselle esimerkiksi lastentarhanopettaja voi olla vanhempien jälkeen yksi tärkeimmistä aikuisista.

Jotta lasta olisi mahdollista huomioida esikoulupäivän aikana tarpeeksi, on henkilökuntaa oltava ryhmässä riittävästi. Lain mukaan silloin, kun esiopetusta järjestetään päivähoitopaikassa, jossa lapsi on koko päivän, tulee seitsemää yli kolmevuotiaista lasta kohden olla yksi kasvatusvastuussa oleva henkilö. Kun taas esiopetusta järjestetään päivähoidossa vain esiopetukseen osallistuville lapsille, voi yhtä kasvattajaa kohden ryhmässä olla enintään kolmetoista lasta. (Asetus lasten päivähoidosta 1973/239.) Toisinaan riittävä määrä aikuisia lasta kohden voi kuitenkin olla enemmän, kuin laissa määritellään. Tällä hetkellä puhutaan paljon mahdollisimman varhaisesta puuttumisesta ja sen tärkeydestä. Vaikka esimerkiksi yksi lastentarhanopettaja periaatteessa pystyisi olemaan kolmentoista lapsen kanssa yksinään, toisen aikuisen lisääminen ryhmään tuskin ainakaan huonontaisi lasten hyvinvointia ja yksilöllistä huomioimista. Yhden ylimääräisen aikuisen palkkaaminen tuo hetkellisesti lisää kustannuksia, mutta varhaisen puuttumisen toteutuessa se voi pitkällä aikavälillä tuoda kunnalle paljonkin säästöä.

Tutkimuksemme mukaan osallisuuteen liittyvät asiat, kuten kuulluksi tuleminen, yhteisöön kuuluminen ja mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ainakin joissain määrin ovat lapsille erittäin tärkeitä. Lapset kokevat esikoulussa niin osallisuutta kuin osattomuuttakin. Molempia ilmenee sekä suhteessa aikuisiin että vertaisryhmässä. Lapsen osallisuuden rakentumiselle on tärkeää, että lapsi kykenee vaikuttamaan omaan elinpiiriinsä. Lapsella tulee olla kokemus siitä, että hän on ollut osallisena vaikuttamassa oman elämänsä kulkuun ja siinä tehtyihin päätöksiin. (Oranen 2008, 11.) Esiopetusryhmä on osa lapsen elinpiiriä ja sillä on tärkeä rooli lapsen elämässä. Lapsen mielipiteiden kuuntelemisen ja huomioimisen lisäksi lapsen osallisuutta esiopetusryhmässä voidaan lisätä erilaisten käytännön järjestelyiden avulla. Piirustusvälineet, lelut ym. on hyvä sijoittaa niin, että lapset ylettyvät halutessaan ottamaan ne itse esille. Leluja ei kannata siivota pois, jos lapsilla on jokin leikki kesken, vaan lapsille voidaan tarjota mahdollisuus jatkaa leikkiä myöhemmin. Siirtymävaiheet, kuten ulos meneminen, voidaan yrittää

hoitaa mahdollisimman joustavasti niin, ettei koko ryhmän tarvitse toimia samaan aikaan. Myös lasten vapaalle leikille ja muulle toiminnalle kannattaa yrittää antaa riittävästi aikaa.

Ikävimpänä asiana esikoulussa lapset kokevat kiusaaminen. Kiusaamista esiintyy eri muodoissa: hännäämisenä, ärsyttämisenä, lyömisenä, ulkona vakoiluna sekä jättämisenä leikkien ulkopuolelle. Kiusaaminen ja lapsen jääminen vertaisryhmän ulkopuolelle ovat asioita, joihin esiopetusryhmän henkilökunnan tulisi puuttua tehokkaasti ja aikailematta. Syrjäytyminen alkaa useiden tutkimusten mukaan jo varhaislapsuudessa (Opetusministeriö 2004, 21). Lapsella on tarve sekä kahdenkeskisiin ystävyyssuhteisiin että ryhmään kuulumiseen. Ryhmä tarjoaa lapselle mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen. Hyvä verkosto tukee lapsen kehitystä ja estää syrjäytymistä. Jos lapsi kokee olevansa vertaisryhmässään pidetty ja hyväksytty, tämä tukee hänen kehitystään. Sama toimii myös päinvastoin, sillä jos lapsi kokee, ettei hänestä pidetä eikä häntä hyväksytä, on tämä hänen kehitykselleen riskitekijä. (Laine 2002, 15.)

Suurin osa lapsista suhtautuu koulun aloittamiseen positiivisesti ja odottaa koulun aloittamista innolla ja hyvillä mielin. Vaikka koulun aloittaminen on suurimman osan mielestä kiva juttu, se samalla myös jännittää tai jopa pelottaa lapsia. Haastattelemillemme lapsille oli jo muodostunut kuva siitä, mitä koulussa tehdään ja mitä heidän odotetaan koulussa osaavan. Esikoulun ja koulun välinen yhteistyö on lasten kannalta erittäin tärkeää. Mitä tutumpi paikka koulu tutustumiskäyntien ja muun yhteisen toiminnan kautta lapsille on ja mitä enemmän koulussa on lapsille tuttuja ihmisiä, sitä mukavammalta ja helpommalta koulun aloittaminen lapsista tuntuu.

12 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä kuvaamaan jotakin tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jostain ilmiöstä. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin ja tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. (Eskola & Suoranta 2003, 61; Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää, miten lapset kokevat esikoulun käymisen. Emme tutkimuksellamme pyri koko Suomen kattavaan yleistettävyyteen vaan tutkimuksemme tarkoituksena on tuoda esille lasten ääntä ja kokemusta. Tutkimuksen aineisto on kerätty kahdesta esiopetusryhmästä, joista kumpikin sijaitsee Satakunnassa. Tutkimuksen tulos saattaisi olla erilainen, jos tutkimuksen aineisto olisi kerätty esimerkiksi pääkaupunkiseudulta tai pohjoisimmasta Suomesta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää muun muassa tarkka selostus tutkimuksen kaikista eri vaiheista. Aineiston keruun olosuhteista tulee kertoa tarkasti ja totuudenmukaisesti. Jos kaksi arvioijaa päätyy samaan lopputulokseen, voidaan tuloksia pitää reliabeleina. (Hirsjärvi ym. 2009, 231–323.) Olemme pyrkineet opinnäytetyössämme kertomaan tutkimuksemme vaiheista mahdollisimman yksityiskohtaisesti niin, että tutkimus on tarvittaessa toistettavissa. Tutkimusaineiston analysoimme ensin kumpikin erikseen, minkä jälkeen tarkistimme, olemmeko molemmat päätyneet samaan lopputulokseen. Lasten haastatteluiden aikana tarkistimme lapsen mielipiteen toistamalla lapsen vastauksen jolloin lapsella oli mahdollisuus korjata tai täydentää, jos olimme ymmärtäneet vastauksen väärin. Esitimme myös lisäkysymyksiä jos emme olleet varmoja siitä, ymmärsimmekö lapsen vastauksen oikein. Tutkimusaineiston luotettavuus edellyttää, että tutkija ja tutkittava ymmärtävät käsiteltävän aineiston samoin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 142).

Tutkimusta toteuttaessamme pyrimme toimimaan mahdollisimman eettisesti ja tutkimukseemme suoraan tai välillisesti osallistuneita ihmisiä kunnioittaen. Tutkimuksen alussa hankimme asianmukaisesti tutkimusluvut ja hoidimme yhteistyö-

sopimukset kuntoon. Varmistimme myös, että esiopetusryhmien henkilökunta oli halukas osallistumaan tutkimukseemme. Ennen haastatteluita pyysimme jokaisen tutkimukseemme osallistuneen lapsen huoltajilta kirjallisesti luvan haastatella heidän lastaan. Yhden lapsen huoltajat eivät myöntäneet lupaa lapsensa haastatteluun. Kunnioitimme huoltajan päätöstä, emmekä haastatelleet lasta. Lupalomakkeen saatekirjeessä kerroimme huoltajille, ettei luvan myöntäminen tule velvoittamaan lasta mihinkään, vaan tulemme kysymään ja kunnioittamaan myös lapsen mielipidettä asiassa. Ennen haastatteluita kerroimme lapsille, että haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista. Jokainen lapsista oli itse halukas osallistumaan haastatteluun.

Haastattelutilanteen pyrimme tekemään lapsille mahdollisimman mukavaksi. Ennen haastatteluita vierailimme esiopetusryhmissä kaksi kertaa, joten haastatteluhetkellä emme olleet lapsille täysin vieraita. Haastatteluiden alussa kerroimme lapsille, ettei kysymyksiin ole oikeita tai vääriä vastauksia. Jos lapsi ei osaa vastata johonkin kysymykseen, se ei haittaa. Ennen haastatteluita tutustuimme esiopetusikäisen lapsen kehitykseen ja lasten haastatteluun erityispiirteisiin erilaisen kirjallisen materiaalin avulla. Haastattelutilanteessa käytimme lasten ikään soveltuvaa kommunikaatiota. Kysymykset esitimme mahdollisimman yksinkertaisesti helppoa sanastoa ja lyhyitä lauseita käyttäen. Pyrimme välttämään lapsen johdattelemista vastaamaan tietyllä tavalla. Emme myöskään painostaneet lasta vastaamaan kysymykseen, jos hän ei halunnut. Monet lapsista nauroivat ja vitsailivat haastattelujen aikana. Muutamilta juttua olisi tullut paljon lisää vielä kameroiden sammuttamisen jälkeenkin. Vaikka jotkut lapsista jännittivät hieman haastattelun alussa, haastattelun aikana jännitys useimmiten hälveni. Moni lapsista kertoi haastattelun jälkeen, miten kivaa heillä oli ollut. Näin ollen koemme, ettei haastattelusta koitunut lapsille haittaa, vaan lapset päinvastoin pitivät haastateltavana olemisesta.

Haastatteluiden aluksi kerroimme lapsille, ettei kukaan muu meidän lisäksemme tule kuulemaan haastattelunauhoja. Lupasimme myös, ettei kenellekään ulkopuoliselle tule selviämään, mitä kukin lapsi on meille kertonut. Haastattelutilanteessa lapset luottivat meihin ja kertoivat meille avoimesti itselleen tärkeistä asioista esikoulussa. Pyrimme pitämään huolta siitä, että voimme olla lasten luottamuksen

arvoisia. Suoritimme haastatteluiden litteroinnin sekä aineiston analysoinnin kokonaan itse. Pidimme huolta siitä, etteivät haastattelunauhut ja litteroidut haastattelut joutuneet ulkopuolisten käsiin ja hävitimme ne asianmukaisesti. Lasten anonymiteetin takaamiseksi vaihdoimme keksityt nimet lasten oikeiden nimien tilalle haastatteluista lainaamiimme pätkiin, emmekä mainitse opinnäytetyössämme esiopetusryhmien nimiä.

13 LOPUKSI

Päädyimme opinnäytetyössämme tutkimaan lasten kokemuksia esikoulusta, sillä aiheesta ei Suomessa ole vielä tehty kovinkaan paljon tutkimuksia. Koska yksi tutkimuksen tarkoituksista oli tuoda esille lasten ääntä, oli lasten haastattelemisen valitseminen yhdeksi tutkimusmenetelmäksi luonnollinen valinta. Kuten johdannossa jo totesimme, Suomen perustuslaki (731/1999) edellyttää, että lasten tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Tutkimusta tehdessämme jopa hämmästyimme siitä, kuinka hienosti lapset haastatteluissa pystyivät tuomaan esille omia kokemuksiaan ja näkemyksiään esikoulusta. Esille nousi sekä asioita, jotka lapset kokivat esiopetuksessa toimiviksi ja mukaviksi että epäkohtia, joihin lapset kaipasivat muutosta. Koska lapset selkeästi pystyvät ilmaisemaan oman kantansa esiopetuksen hyvistä ja huonoista puolista, tulisi lasten näkökulma ehdottomasti huomioida esiopetusta kehittäessä.

Esiopetus on tällä hetkellä Suomessa uudistuksen edessä, sillä sekä perusopetuslakiin että esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin on tulossa muutoksia 24.6.2010 annetun lain perusopetuslain muuttamisesta (642/2010) perusteella. Lain mukaan Opetushallituksen on uudistettava opetussuunnitelman perusteet siten, että opetuksen järjestäjät voivat ottaa niiden mukaiset opetussuunnitelmat käyttöön viimeistään 1.8.2011. Perusopetuslakiin tehdyillä muutoksilla on tarkoitus vahvistaa oppilaan oikeutta suunnitelmalliseen, varhaiseen ja ennalta ehkäisevään oppimiseen sekä koulunkäynnin tukeen. Muutoksilla on myös täydennetty oppilashuoltoa, oppilaiden henkilötietojen käsittelyä, salassapitoa ja luo-

vuttamista koskevia säännöksiä. Lakiin tehdyt muutokset edellyttävät esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden uudistamisen lisäksi paikallisten eli kuntakohtaisten opetussuunnitelmien uudistamista. (Opetushallitus.)

Esiopetus on muutoksen edessä edellä mainitun lakimuutoksen lisäksi myös muista syistä. Tällä hetkellä suurin osa esiopetusryhmistä on vielä päiväkotien yhteydessä. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole enää kauan, sillä monissa kunnissa esiopetusta ollaan siirtämässä koulujen yhteyteen. Esimerkiksi kunnissa, joiden esiopetusryhmissä toteutimme opinnäytetyömme tutkimuksen, toisessa esiopetusta annetaan tällä hetkellä pelkästään koulujen yhteydessä ja toisessa esiopetusta ollaan parhaillaan siirtämässä koulujen yhteyteen. Esiopetuksen siirtyminen koulu-toimen alaisuuteen luo uudet mahdollisuudet esi- ja alkuopetuksen väliselle yhteistyölle. Samalla riskinä on kuitenkin se, että muutos saattaa tehdä esikoulusta liian koulumaisen, jolloin esikoulu ei enää olekaan silta varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen välillä, vaan perusopetuksen ensimmäinen porras.

Opinnäytetyömme tarkoitus oli luoda kokonaiskuva siitä, miten esikoululaiset kokevat esikoulun käymisen. Koska aiheemme sinällään oli melko laaja, ei meillä ollut mahdollisuutta keskittyä pohtimaan yksittäisiä haastatteluista esille nousseita asioita kovinkaan laajasti ja syvällisesti, vaikka ne sinällään olivat erittäin mielenkiintoisia ja olisivat ansainneet laajempaakin keskittymistä. Jatkossa olisikin mielenkiintoista toteuttaa vastaavanlainen tutkimus, jossa keskityttäisiin pienempään kokonaisuuteen, kuten esimerkiksi tutkimaan lasten kokemuksia kiusaamisesta esikoulussa.

14 LÄHTEET

Aho, L. 2001. Esiopetus osana lapsuutta. Teoksessa Högström, B. & Saloranta, O. (toim.) Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Jyväskylä. Opetushallitus, 7-12.

Ahonen, T., Lamminmäki, T., Närhi, V. & Räsänen, P. 2008. Koulun aloittaminen ja varhaiset oppimisvaikeudet. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Helsinki. WSOY, 168–187.

Alila, K. & Kronqvist, E. 2008. Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:72. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Asetus kasvatustieteellisen alan tutkinnoista ja opettajankoulutuksesta (576/1995).

Asetus lasten päivähoidosta (1973/239).

Brotherus, A., Hytönen, J. & Krokfors, L. 2002. Esi- ja alkuopetuksen didaktiikka. Juva. WSOY.

Gustafsson, M. & Kankaanranta, M. 2005. Kieli ja vuorovaikutus esiopetuksen sisältöalueena. Teoksessa Kankaanranta M., Hämäläinen, E. & Gustafsson, M. (toim.) Teatteria tornikamarissa ja matematiikkaa männynkävyillä. Puheenvuoroja esiopetuksesta. Jyväskylä. Koulutuksen tutkimuslaitos, 77–92.

Gustafsson, M., Pennala, R. & Leiwo, M. 2005. Kieli, tekstitaidot ja esiopetus. Teoksessa Kankaanranta M., Hämäläinen, E. & Gustafsson, M. (toim.) Teatteria tornikamarissa ja matematiikkaa männynkävyillä. Puheenvuoroja esiopetuksesta. Jyväskylä. Koulutuksen tutkimuslaitos, 93–102.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Hakkarainen, P. 2002. Kehittävä esiopetus ja oppiminen. Juva. PS-kustannus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki. Tammi.

Hytönen, J. 1997. Lapsikeskeinen kasvatus. Juva. WSOY.

Hänninen, S. & Valli, S. 1986. Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia. Keuruu. Otava.

Hännikäinen, M & Rasku-Puttonen, H. 2001. Piaget'n ja Vygotskin merkitys varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva. PS-kustannus, 158–183.

Högström, B. & Saloranta, O. 2001. Opetussuunnitelmajärjestelmä. Teoksessa Högström, B. & Saloranta, O. (toim.) Eväitä esiopetuksen opetussuunnitelman laatijoille. Jyväskylä. Opetushallitus, 10–11.

Karlsson, L. 2005. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Keuruu. PS-kustannus.

Karlsson, L. 1999. Saduttamalla lasten kulttuuriin. Verkostotyön tuloksia Kuperkeikkakäydissä. Saarijärvi. Stakes.

Kinos, J. 2001. Lapsilähtöinen varhaiskasvatus. Teoksessa Hujala, E. (toim.) Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta. Jyväskylä. Varhaiskasvatus 90, 1-57.

Kiilakoski, T. 2008. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto, 8-23.

Korkman, J. 2006. How (not) to Interview Children? Interviews with Young Children in Sexual Abuse Investigations in Finland. Turku. Åbo Akademi.

Laakso, T. Uusitalo, I. 2005. ”Sit tääl on sellanen lohikäärme, millä voi ratsastaa..” – Lapset elinympäristönsä kehittäjinä. Teoksessa Keskinen, S. & Parkkinen, T. (toim.) Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku. Turun ammattikorkeakoulu, 43–55.

Laine, K. & Neitola, M. 2002. Interventioiden mahdollisuus. Teoksessa Laine, K. & Neitola, M. (toim.) Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmissä. Turku. Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 101–108.

Laine, K. 2002. Vertaisryhmä ja syrjäytyminen. Teoksessa Laine, K. & Neitola, M. (toim.) Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmissä. Turku. Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 13–37.

Laki perusopetuslain muuttamisesta 642/2010.

Lapsiasiavaltuutettu 6.3.2009. Lasten osallisuus ei ole pelkkää mielipiteiden selvittämistä [verkkodokumentti]. Tiedote 9/2009. [Viitattu 30.9.2010]. Saatavissa: <http://www.lapsiasia.fi/nyt/tiedotteet/tiedote/view/1398514>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Kasvatuksen tapoja [verkkodokumentti]. [Viitattu 21.10.2010]. Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/kasvatuksen_tapoja/

Niikko, A. 2001. Esiopetuksen pitkä taival. Saarijärvi. Joensuu University Press.

Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2009. Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki. Kirjapaja.

Opetushallitus. 2000. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000. Helsinki. Opetushallitus.

Opetushallitus. Muutoksia perusopetuslakiin sekä esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.11.2010]. Saatavissa: http://www.oph.fi/etusivu/102/muutoksia_perusopetuslakiin_seka_esi_ ja_perusopetuksen_opetussuunnitelmien_perusteisiin

Opetushallitus 12.7.2010. Esiopetus [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.11.2010]. Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus

Opetusministeriö. 2004. Esiopetuksen tila Suomessa. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle esiopetusuudistuksen vaikutuksista ja tavoitteista. Opetusministeriön julkaisuja 2004:32. Helsinki. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.

Oranen, M. 29.9.2009. Lasten osallisuus [verkkodokumentti]. Lastensuojelun käsikirja. [Viitattu 30.9.2010]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/#>

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämässä. Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Pajanen, H. 2006. Kasvu ja kehitys 6-7v [verkkodokumentti]. [Viitattu 21.10.2010]. Saatavissa: <http://www.nettineuvo.fi/default.asp?link=661.5>

Paunio, R. 5.3.2009. Havaintoja lapsen osallistumisoikeuden toteutumisesta [verkkodokumentti]. [Viitattu 4.10.2010]. Saatavissa: <http://www.oikeusasiamies.fi/dman/Document.phx?documentId=az06410102448851&cmd=download>

Peltonen, A. 2004. Apua ajoissa - Tunnista lapsen hätä. Helsinki. Kirjapaja.

Perusopetuslaki 628/1998.

Rusanen, E. 2008. Esiopetus lapsen silmin. Tutkimus kokemuksesta, tiedon transferoitumisesta ja metatietoisuudesta. Helsinki. Palmenia.

Shier, H. 2001. Pathways to participation. Openings, opportunities and obligations. Children & Society.

Sulkunen, P. 2003. Johdatus sosiologiaan – Käsitteitä ja näkökulmia. Juva. WSOY

Suomen perustuslaki 731/1999.

THL. 2010. Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta [verkkodokumentti]. [Viitattu 27.9.2010]. Saatavissa: http://kasvunkumppanit.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/varhaiskasvatuspalvelut

Ulkoasiainministeriö 1998. Lapsen oikeuksien sopimus. Suomen toinen määräaikaisraportti. Helsinki. Edita.

Unicef 2003. The State of the World's Children 2004. The United Nations Children's Fund.

Virtanen, J. 1998. Esiopetus – koulutuksellisen tasa-arvon sinetti. Tampere. Acta Universitatis Tamperensis 624.

Yeung, A.B. 2002. Nuorten osallisuus vapaaehtoistoiminnassa ja seurakunnassa. Teoksessa Gretschel, A. (toim.) Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Helsinki. Suomen Kuntaliitto, 76–89.

HAASTATTELURUNKO

Mikä on esikoulu?

Minkä takia esikoulussa käydään?

Mitä esikoulussa tehdään?

Mikä on kivointa esikoulussa? Miksi?

Mikä on kamalinta esikoulussa? Miksi?

Mitä esikoulussa pitäisi olla enemmän? Miksi?

Mitä esikoulussa pitäisi olla vähemmän? Miksi?

Saatteko te leikkiä esikoulussa tarpeeksi?

Onko esikoulutuokioita sopiva määrä?

Kuinka kivaa esikouluun on yleensä mielestäsi tulla? Miksi? ☺

Mitä olet oppinut esikoulussa?

Onko esikoulussa tarpeeksi aikuisia?

Kuunnellaanko lasten mielipiteitä tarpeeksi?

Saatteko te vaikuttaa siihen, mitä esikoulussa tehdään?

Oletko ollut päiväkodissa?

Onko esikoulu enemmän kuin päiväkotia vai kuin koulu? Miksi?

Oletko jo käynyt tutustumassa kouluun?

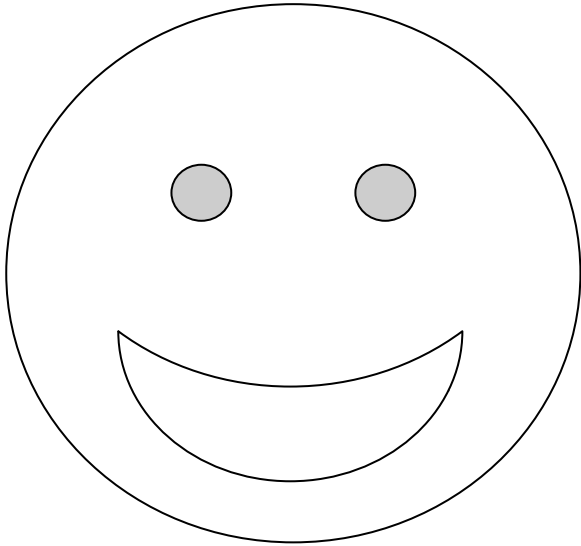
Kuinka kivalta koulun aloittaminen tuntuu? Miksi? ☺

Mitä koulussa tehdään?

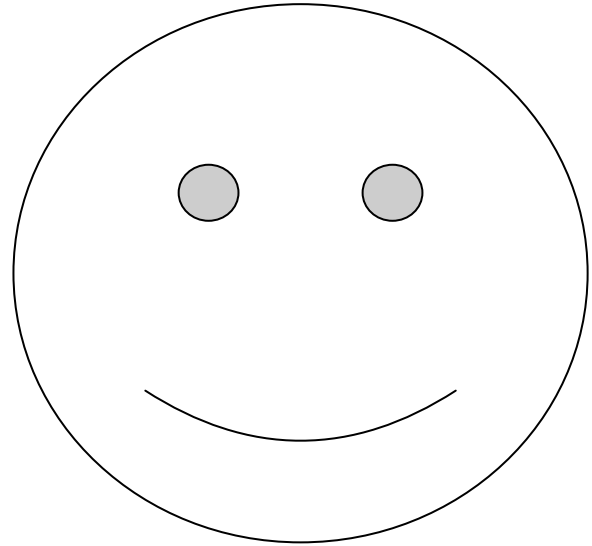
Kiitos haastattelusta!

☺ = Kysymyksessä käytetään apuna hymiötaulukkoa lapsen mielipiteen selvittämiseksi.

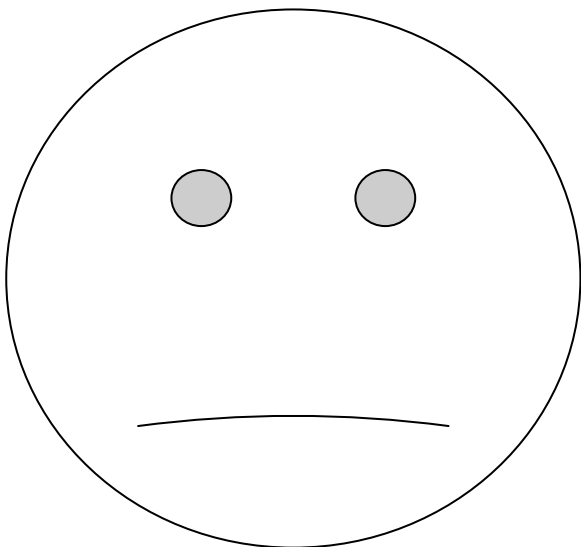
HYMIÖTAULUKKO

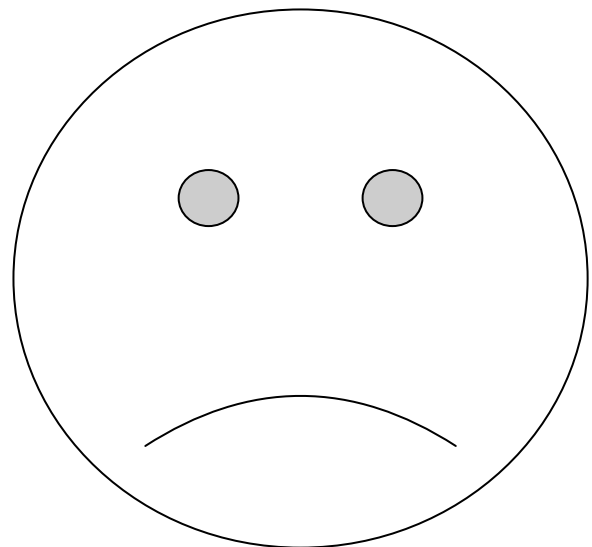
Täysin samaa mieltä.

Melko samaa mieltä.

Hieman eri mieltä.

Täysin eri mieltä.

Hei!

Tämän saatekirjeen liitteenä on ennakkokysely, jolla keräämme tietoa opinnäytetyötämme ja erityisesti lasten haastatteluja varten, jotka toteutamme pp.kk.2010. Tarkoituksena on, että kyselylomakkeeseen vastaavat opinnäytetyöhömme osallistuvan XXXX esiopetusryhmän työntekijät. Henkilökunta voi itse ratkaista, täyttääkö kyselylomakkeen yhdessä vai vastaako jokainen lomakkeeseen henkilökohtaisesti.

Kysymyksillä haemme tietoa nimenomaan siitä esiopetusryhmästä, johon kuuluvia lapsia tulemme haastattelemaan. Esimerkiksi yhteistyöllä koulun kanssa tarkoitamme kyseisen esiopetusryhmän ja koulun välistä yhteistyötä. Jos vastaustila loppuu kesken, voi vastausta jatkaa paperin toiselle puolelle. **Toivomme, että vastaisitte kyselyyn pp.kk.2010 mennessä.**

Tulemme hakemaan kyselylomakkeen/-lomakkeet _____

Jos Teille herää kysymyksiä kyselylomakkeeseen liittyen, meihin voi ottaa yhteyttä. Vastaamme mielellämme kaikkiin opinnäytetyötämme koskeviin kysymyksiin.

Ystävällisin terveisin Janita Rajala ja Sanna Rantalainen

Janita Rajala

Sanna Rantalainen

KYSELYLOMAKE HENKILÖKUNNALLE

1. Kuinka monta työntekijää esiopetusryhmässä työskentelee? Mitkä ovat heidän koulutuksensa?

2. Minkä kokoinen esiopetusryhmä on ja mikä on lasten sukupuolijakauma? Miten muuten kuvailisitte esiopetusryhmää?

3. Miten kuvailisitte esiopetusryhmän käytössä olevia tiloja? (sisä- ja ulkotilat)

4. Millainen on esiopetusryhmän tavanomainen päiväohjelma?

5. Kuinka paljon lasten vapaalle leikille on päivittäin varattu aikaa? Onko aika riittävä?

6. Kuinka iso osa päivästä on varattu esiopetustuokioille? Onko aika riittävä?

7. Minkälaista materiaalia käytätte esiopetustuokioissa? (esiopetuskirja, muu materiaali)

8. Saavatko lapset osallistua toiminnan suunnitteluun? Jos saavat, niin miten?

9. Koetteko lasten yksilöllisen huomioinnin esiopetusryhmässänne olevan helppoa vai vaikeaa?

10. Miten lapset mielestänne kokevat esikoulun käymisen? Käyvätkö he esikoulussa mielellään?

11. Mihin olette tyytyväinen esiopetusryhmänne toiminnassa? Mitä taas muuttaisitte?

12. Mitkä ovat mielestänne esiopetuksen tärkeimmät tavoitteet?

13. Minkälaista yhteistyötä olette tehneet koulun kanssa ja kuinka paljon?

14. Olisiko teillä vielä jotakin lisättävää?

Kiitos vastauksestanne!

pp.kk.2010

Hei!

Olemme kaksi Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijaa. Opiskelemme sosionomi (AMK) -tutkintoa ja suuntautumisvaihtoehtonamme on sosiaalipedagogiikka. Opintoihin kuuluu opinnäytetyö, jonka laajuus on 15 opintopistettä. Toteutamme osan opinnäytetyömme aineiston keruusta XXXX esiopetusryhmässä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tarkastella esikoulua ja sitä, miten lapset itse esikoulun käymisen kokevat. Tarkoituksenamme on haastatella lapsia ennalta suunnitellun rungon mukaan. Haastatteleminen lapsia kahden kesken ja kysymme heiltä kysymyksiä, joihin he saavat avoimesti vastata. Haastattelut on tarkoitus nauhoittaa, jotta saamme tallennettua lasten vastaukset mahdollisimman alkuperäisessä muodossa. Haastattelut toteutamme esiopetusryhmän tiloissa pp.kk.2010. Kaikki vastaukset käsittelemme luottamuksellisesti eikä tuloksista tule ilmenemään vastaajan henkilöllisyys.

Pyydämmekin nyt Teiltä suostumusta siihen, että saamme haastatella lastanne. **Palautattehan ystävällisesti kaavakkeen pp.kk.2010 mennessä.** Luvan myöntäminen ei velvoita lastanne mihinkään, vaan tulemme kunnioittamaan lapsenne päätöstä, mikäli hän ei halua tutkimukseen osallistua. Jos Teille heräsi kysymyksiä opinnäytetyöhömmme liittyen, vastaamme mielellämme.

Ystävällisin terveisin Janita Rajala ja Sanna Rantalainen

Janita Rajala

Sanna Rantalainen

Lapsen nimi: _____

Lapsen ikä: _____ vuotta.

Lastani _____ saa haastatella _____ ei saa haastatella.

Aika ja paikka: _____

Huoltajan allekirjoitus: _____

Janita Rajala

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Sanna Rantalainen

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Sivistysjohtaja
Timo Niinisalo

[REDACTED]
[REDACTED]

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Olemme kaksi Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijaa. Opiskelemme sosionomi (AMK) – tutkintoa ja suuntautumisvaihtoehtonamme on sosiaalipedagogiikka. Opintoihin kuuluu opinnäytetyö, jonka laajuus on 15 opintopistettä. Olemme edenneet opinnoissamme vaiheeseen, jossa opinnäytetyön tekeminen on ajankohtaista.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tarkastella esikoulua ja sitä, miten lapset itse esikoulun käymisen kokevat. Tutkimusaineisto opinnäytetyötämme varten on tarkoitus kerätä kahdesta eri esiopetusryhmästä lapsia haastatteleamalla. Lisäksi aikomuksemme on lomakekyselyn avulla kerätä esiopetusryhmissä työskenteleviltä henkilöiltä tietoa esikoulupäivien sisältöön liittyen.

Kokemäeltä tutkimukseemme on tarkoitus osallistua XXXX esiopetusryhmä. Olemme jo alustavasti olleet kouluun yhteydessä, eikä tutkimuksen toteuttamiselle ole koulun puolesta mitään estettä. Ennen haastattelujen toteutumista tulemme kysymään luvan haastatteluihin kirjallisesti myös lasten vanhemmilta. Aineiston tulemme käsittelemään luottamuksellisesti eikä tuloksista tule ilmenemään vastaajien henkilöllisyyttä.

Tavoitteenamme on kerätä tutkimukseemme aineisto kevään 2010 aikana. Opinnäytetyö on tarkoitus saada valmiiksi vuoden 2010 loppuun mennessä.

Opinnäytetyömme ohjaajana toimii lehtori Kari Rajaniemi [REDACTED]
Opinnäytetyömme tutkimussuunnitelma löytyy anomuksen liitteenä.

Toivomme saavamme vastauksen tähän anomukseemme 16.4.2010 mennessä.

Ystävällisin terveisin

Porissa 9.4.2010

Janita Rajala

Sanna Rantalainen

KOKEMÄEN KAUPUNKI**VIRANHALTIJAPÄÄTÖS**VIRANHALTIJA
SivistysjohtajaPÄIVÄMÄÄRÄ
09.04.2010PYKÄLÄ
4**ASIA****TUTKIMUSLUPA OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN****PÄÄTÖS**

Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaali-alan opiskelijat Janita Rajala ja Sanna Rantalainen anovat tutkimuslupaa opinnäytetyötä varten. Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella esikoulua ja sitä, miten lapset itse esikoulun käymisen kokevat. Kokemäeltä tutkimukseen osallistuisi koulun esikouluryhmä. Koulun puolesta tutkimuksen toteuttamiselle ei ole estettä. Haastatteluihin osallistuvien lasten vanhemmilta pyydetään kirjallinen lupa ja tuloksista ei tule ilmenemään vastaajien henkilöllisyys.

Myönnetään lupa tutkimukselle anomuksen (liitteenä) mukaisesti.

TÄYTÄNTÖÖNPANO

Rajala Janita ja Rantalainen Sanna
Kasvatus- ja opetuslautakunta
KH
koulu

9.4.2010

Timo Niinisalo
Sivistysjohtajan sijainen

OIKAISUVAATIMUS**Oikaisuvaatimusoikeus**

Päätökseen tyytymätön saa tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu, tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimusviranomainen

KOKEMÄEN KAUPUNKI
Kasvatus- ja opetuslautakunta
PL 27
32801 KOKEMÄKI

Oikaisuvaatimusaika

Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erikseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana.

**Päätöksen nähtäväksi
asettaminen
Tiedoksianto**

Tämä päätös on asetettu yleisesti nähtäväksi 12.4.2010

Lähetetty tiedoksi kirjeellä (Kuntalaki 95 §)
Annettu postin kuljetettavaksi

Asianosainen **Rajala Janita ja Rantalainen Sanna**

Luovutettu asianosaiselle
Kokemäki

allekirjoitus

vastaanottajan allekirjoitus

**Oikaisuvaatimuksen sisältö
ja toimittaminen**

Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä.

Säilytysaika

10 v - S.P. päätöksestä riippuen
Tiedoksisaaneet oma tarve

Janita Rajala

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Sanna Rantalainen

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Sivistystoimenjohtaja
Hannele Tähtinen

[REDACTED]
[REDACTED]

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Olemme kaksi Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijaa. Opiskelemme sosionomi (AMK) – tutkintoa ja suuntautumisvaihtoehtonamme on sosiaalipedagogiikka. Opintoihin kuuluu opinnäytetyö, jonka laajuus on 15 opintopistettä. Olemme edenneet opinnoissamme vaiheeseen, jossa opinnäytetyön tekeminen on ajankohtaista.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tarkastella esikoulua ja sitä, miten lapset itse esikoulun käymisen kokevat. Tutkimusaineisto opinnäytetyötämme varten on tarkoitus kerätä kahdesta eri esiopetusryhmästä lapsia haastatteleamalla. Lisäksi aikomuksemme on lomakekyselyn avulla kerätä esiopetusryhmissä työskenteleviltä henkilöiltä tietoa esikoulupäivien sisältöön liittyen.

Harjavallasta tutkimukseemme on tarkoitus osallistua XXXX. Olemme jo alustavasti olleet päiväkotiin yhteydessä, eikä tutkimuksen toteuttamiselle ole päiväkodin puolesta mitään estettä. Ennen haastattelujen toteutumista tulemme kysymään luvan haastatteluihin kirjallisesti myös lasten vanhemmilta. Aineiston tulemme käsittelemään luottamuksellisesti eikä tuloksista tule ilmenemään vastaajien henkilöllisyys.

Tavoitteenamme on kerätä tutkimuksemme aineisto kevään 2010 aikana. Opinnäytetyö on tarkoitus saada valmiiksi vuoden 2010 loppuun mennessä.

Opinnäytetyömme ohjaajana toimii lehtori Kari Rajaniemi ([REDACTED]). Opinnäytetyömme tutkimussuunnitelma löytyy anomuksen liitteenä.

Toivomme saavamme vastauksen tähän anomukseemme 16.4.2010 mennessä.

Ystävällisin terveisin

Porissa 9.4.2010

Janita Rajala

Sanna Rantalainen

HARJAVALLAN KAUPUNKI
Sivistysviraston päällikkö
Sivistystoimenjohtaja
Hannele Tähtinen

PÖYTÄKIRJAN OTE

Huhtikuu 2010

11

9 §/9.4.2010

**TUTKIMUSLUVAN MYÖNTÄMINEN JANITA
RAJALALLE JA SANNA RANTALAISELLE**

Janita Rajala ja Sanna Rantalainen opiskelevat Satakunnan ammattikorkeakoulussa sosiaaliajaa. Opintoihin kuuluu opinnäytetyön tekeminen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella esikoulua ja sitä, miten lapset itse esikoulun käymisen kokevat. Tutkimusaineisto kerätään kahdesta eri esikouluryhmästä lapsia haastatteleamalla. Lisäksi tarkoitus on kerätä esikouluryhmissä työskenteleviltä henkilöiltä tietoa esikoulupäivien sisältöön liittyen.

Harjavallasta tutkimukseen on osallistumassa yksi päiväkodin esiopetusryhmistä. Päiväkotiin on oltu yhteydessä eikä päiväkodin puolesta ole mitään estettä tutkimuksen toteuttamiselle. Lasten vanhemmilta kysytään lupa haastatteluihin kirjallisesti ennen haastattelujen toteutumista.

Päätös: Päätän myöntää opiskelija Janita Rajalalle ja Sanna Rantalaiselle luvan opinnäytetyöhön liittyvän kyselyn tekemiseen kevään 2010 aikana Pohjoisrannan päiväkodin esiopetusryhmässä.

Hannele Tähtinen
sivistystoimenjohtaja

Tiedoksi 9.4.2010

opiskelija Janita Rajala
opiskelija Sanna Rantalainen
päiväkodinjohtaja Oili Linnamäki
varhaiskasvatusjohtaja Tapani Jokiranta